

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

> Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

De voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500 EA DEN HAAG

Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.minocw.nl

Onze referentie
131631

Bijlagen
1

Datum 25 juni 2009
Betreft Jaarverslag 2008 Erfgoedinspectie inclusief de beleidsreactie van de
minister van OCW

Hierbij bied ik u het jaarverslag 2008 van de Erfgoedinspectie aan, inclusief mijn
beleidsreactie op dit rapport.

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

dr. Ronald H.A. Plasterk

Beleidsreactie op het jaarverslag 2008 van de Erfgoedinspectie

Datum

24 juni 2009

Onze referentie

Algemeen

Datum

24 juni 2009

Onze referentie

Het inspectieverslag 2008 en onderhavige beleidsreactie betreffende de vier erfgoedsectoren archeologie, archieven, collecties en monumenten zend ik zowel aan de Eerste als Tweede Kamer, conform de procedure die geldt voor het archiefwettelijke toezicht zoals vastgelegd in de archiefwet 1995.

In 2008 heeft de Erfgoedinspectie de interne ontwikkelingen van de afgelopen jaren voortgezet. Dit houdt een integrale, risicogerichte aanpak van het toezicht op het cultureel erfgoed in, zoals ook uit het verslag blijkt. Het jaarverslag van de Erfgoedinspectie over het toezicht in 2008 sluit aan bij de ontwikkelingen vanuit de Kaderstellende Visie op Toezicht¹ (KVOT). Actuele thema's en bewegingen in het toezicht, zoals decentralisatie, selectief toezicht, systeemtoezicht, zelfregulering en samenwerking tussen rijksinspecties zijn terugkerende thema's in het jaarverslag. Mijn waardering gaat dan ook uit naar de Erfgoedinspectie voor het schrijven van een goed leesbaar en samenhangend verslag over het erfgoed in Nederland.

In deze beleidsreactie zal ik eerst ingaan op algemene ontwikkelingen omtrent zelfregulering en systeemtoezicht. Daarna zal ik achtereenvolgens de vier erfgoedsectoren behandelen. Ten aanzien van de archeologie zal ik ingaan op het beroepsregister Archeologie en de naleving van archeologische voorschriften. Bij collecties komen onder meer visitaties, kwaliteitszorg, klimaatbeheersing en veiligheid aan bod, waarna ik aandacht zal besteden aan de bescherming van het internationale Erfgoed. Archiefregelgeving en de informatiehuishouding bij zelfstandige bestuursorganen zijn de onderwerpen ten aanzien van de sector archieven, waarna stil gestaan wordt bij het gedecentraliseerde monumentenbeleid, monumentencommissies en monumentenvergunningen. Tot slot kijk ik beknopt vooruit naar 2009.

Zelfregulering en systeemtoezicht

Het kabinet streeft naar proportioneel en selectief toezicht conform het kabinetsstandpunt uit de Kaderstellende Visie op Toezicht. Toezicht dichtbij waar het moet en veraf waar het kan. Het is mijn beleid meer eigen verantwoordelijkheid te geven aan de Erfgoedsectoren. Zelfregulering, waarbij sectoren zelf de naleving van wet- en regelgeving borgen is een van de pijlers van dat beleid. Bij zelfregulering past ook een Erfgoedinspectie die haar toezicht daarop aanpast. De Erfgoedinspectie houdt toezicht op het systeem van zelfregulering waardoor goed presterende instellingen niet onnodig met toezichtlasten geconfronteerd worden terwijl het toezicht zich kan concentreren op risicovolle instellingen.

Ik ben dan ook een voorstander van systeemtoezicht in de Erfgoedsectoren. Zelfregulering is een noodzakelijke voorwaarde voor systeemtoezicht. De Erfgoedinspectie constateert dat zelfregulering nog niet voldoende is ontwikkeld om over te gaan op systeemtoezicht en doet aanbevelingen om de zelfregulering

¹ Kaderstellende visie op toezicht, Ministerie van Binnenlandse zaken en koninkrijksrelaties, Den Haag, oktober 2005

in de verschillende sectoren te verbeteren. De invoering van zelfregulering en systeemtoezicht kost echter tijd. De Erfgoedinspectie zal jaarlijks bezien of het niveau van de zelfregulering in de Erfgoedsectoren voldoende is om over te gaan tot systeemtoezicht.

Datum

24 juni 2009

Onze referentie

Sector Archeologie

Beroepsregister Archeologie

In 2007 heb ik in mijn beleidsreactie aan de Kamer laten weten veel belang te hechten aan de totstandkoming van een beroepsregister voor archeologen. Door middel van dit register kunnen opdrachtgevers in de archeologie snel de kwalificaties van het personeel van een opgravingsbedrijf achterhalen. Dit geldt eveneens voor de beoordeling van de aanvragen om een opgravingsvergunning. Daarnaast kan het beroepsregister bescherming bieden aan de individuele kwalificaties van de in de archeologie werkzame personen.

Inmiddels is het beroepsregister operationeel geworden. Met beheerders van de Kwaliteitsnorm Archeologie (KNA) wordt gekeken hoe eisen uit het register, KNA en het Besluit op de archeologische monumentenzorg op elkaar kunnen aansluiten. Veel archeologen wachten de uitkomst hiervan af, waardoor inschrijvingen vooralsnog achterblijven. Ik heb echter signalen gekregen dat, als het beroepsregister en KNA op elkaar zijn afgestemd, het aantal inschrijvingen zal aantrekken.

Naleving archeologische voorschriften

De Erfgoedinspectie constateert dat aan een aantal voorwaarden met betrekking tot archeologische opgravingen niet altijd wordt voldaan. Deze nalevingstekorten doen zich voornamelijk voor bij gemeenten en universiteiten. Desalniettemin heeft de Erfgoedinspectie in haar onderzoek naar de kwaliteit van het archeologisch onderzoek vastgesteld dat er een stijgende lijn valt waar te nemen. Uit de rapporten *Werk in Uitvoering 1*² en *Werk in Uitvoering 2*³ blijkt dat de zorgvuldigheid bij het veldwerk en de kwaliteit van de rapportages en de programma's van eisen bij circa tweederde van de onderzoeken voldoende tot goed is. In het AO met de Tweede Kamer op 29 januari 2009 naar aanleiding van deze rapporten, heb ik tevens toegezegd om bij het toezicht aandacht te blijven besteden aan de kwaliteit van de opgravingsrapporten. Tevens heeft de Rijksdienst voor het Culturele Erfgoed, die namens mij vergunningen verleent, haar interne procedures aangepast waardoor nalevingsinformatie makkelijker toegankelijk is geworden en nalevingstekorten makkelijker vastgesteld kunnen worden.

Overgangsrecht gemeenten

Momenteel handelt een aantal gemeenten nog conform het overgangsrecht onder hun bestaande opgravingsvergunning. Dit overgangsrecht vervalt per 1 september 2009, waardoor deze gemeenten een nieuwe vergunning dienen aan te vragen. Afwijkingen van de regelgeving kunnen, voor zover ze niet door de Erfgoedinspectie worden geconstateerd, zo aan het licht komen.

² Werk in uitvoering 1, Erfgoedinspectie, Den Haag, oktober 2007

³ Werk in uitvoering 2, Erfgoedinspectie, Den Haag, november 2008

Bij het aanvragen van een nieuwe vergunning wordt naleving van de KNA beoordeeld en wordt van gemeenten nagegaan in hoeverre er sprake is van een achterstand in rapportages. Zo nodig wordt een plan van aanpak gevraagd voor het oplossen van achterstanden. Een dergelijk plan van aanpak maakt vervolgens deel uit van de voorschriften bij de opgravingsvergunning. De naleving van de KNA en de verplichte rapportering wordt derhalve via de vergunningverlening extra geborgd. Tevens vindt controle door de Erfgoedinspectie plaats en kan bij constatering van het niet naleven van de vergunningsvoorschriften, de vergunning worden ingetrokken.

Datum

24 juni 2009

Onze referentie

Evaluatie 2011

De Erfgoedinspectie beveelt aan de bevindingen uit 2008 ten aanzien van het niet naleven van de normen voor programma's van eisen, het ontbreken van adequate standaardrapporten en het nog niet operationeel zijn van een actueel beroepsregister, evenals de mogelijkheden tot zelfregulering in de sector, mee te nemen in de voorgenomen beleidsevaluatie van 2011. Ik neem deze aanbeveling over. Tevens zal, onder andere op basis van de jaarlijkse beoordelingen door de Erfgoedinspectie, worden gekeken in hoeverre zelfregulering in de sector tot stand is gekomen en welke maatregelen er eventueel genomen moeten worden om dit verder te bevorderen.

Bezwaarschriften vergunningverlening

Een aantal vergunninghouders heeft bezwaar gemaakt tegen de opgravingsvergunning. Inmiddels is hierop een beslissing genomen, waarbij het advies van de bezwaarschriftencommissie is overgenomen. Essentie van het advies is dat de vergunningverlening zorgvuldig is uitgevoerd volgens de criteria van het Besluit archeologische monumentenzorg.

Sector Collecties

Behoud en beheer rijkscollectie

De Erfgoedinspectie constateert dat het behoud en beheer van de rijkscollectie nog verbetering behoeft. Zij vraagt aandacht voor klimaatbeheersing, registratie en het opdrachtgeverschap bij nieuw- en verbouw van musea. Verder adviseert de Erfgoedinspectie mij te bevorderen dat museale instellingen met een rijkscollectie een, zo mogelijk gemeenschappelijk, systeem van kwaliteitszorg ontwikkelen en invoeren.

Visitaties en kwaliteitszorg

Vanaf 2009 zijn alle cultuurinstellingen met een langjarig subsidieperspectief verplicht zich eens per subsidieperiode te laten visiteren. Dit betreft dus ook de rijksgesubsidieerde musea. Visitaties zijn niet alleen een instrument om mij inzicht te bieden in de keuzes die instellingen maken bij de inzet van subsidies om hun taak uit te voeren, het is ook een instrument van interne kwaliteitszorg dat museale instellingen in staat stelt op bedrijfsvoering, de geleverde prestaties en kwaliteit van de uitvoering te sturen. De kwaliteit van het collectiebeheer maakt daar uiteraard onderdeel van uit. De Erfgoedinspectie onderstreept deze conclusie maar stelt terecht dat voor integrale kwaliteitszorg ten aanzien van de rijkscollectie meer nodig is dan visitaties alleen, te meer visitaties niet specifiek gericht zijn op het beheer van de rijkscollectie.

Ik ga vooralsnog de musea niet verzoeken een dergelijk systeem in te voeren. Ik ben voorstander van een gemeenschappelijk systeem van integrale kwaliteitszorg

op het gebied van de rijkscollecties voor alle musea, maar de musea zijn zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van hun collectiebeheer. Het is dan ook aan de musea om de verbeteringen die de Erfgoedinspectie nodig acht door te voeren. Een integraal kwaliteitszorgsysteem zou hieraan kunnen bijdragen. Tevens zie ik in een dergelijk systeem de mogelijkheid om de zelfregulering in de sector te versterken, waarbij op termijn het toezicht door de Erfgoedinspectie meer op afstand geplaatst kan worden. Musea zullen deze subsidieperiode (2009 – 2012) voor het eerst moeten voldoen aan de verplichting tot visitatie. Dit zal de musea reeds het nodige werk opleveren. De museale sector moet ook niet overvraagd worden. Bovendien kunnen er mogelijk interessante lessen en aandachtspunten uit de visitaties naar voren komen, die van invloed kunnen zijn op een te ontwikkelen kwaliteitszorgsysteem.

Datum

24 juni 2009

Onze referentie

Registratie

Ten aanzien van de registratie van de rijkscollectie zijn er prestatieafspraken met de musea gemaakt. Afgesproken is dat uiterlijk 1 januari 2011 tenminste 90% van de geregistreerde objecten van de instelling voldoet aan de eisen van aanwezigheid van inventarisnummer op objecten, vermelding van standplaats en moet de juridische status duidelijk zijn. Tevens is afgesproken dat ik uiterlijk 1 januari 2011 een overzicht van de registratiegraad ontvang waarbij een actuele en onderbouwde schatting is opgenomen van het aantal museale objecten dat niet geregistreerd is en een plan van aanpak voor het inlopen van eventuele achterstanden. Dit geldt ook voor de boekencollecties bij musea voor zover deze deel uitmaken van de rijkscollectie.

Klimaatbeheersing

Ik onderschrijf het belang van professionele klimaatbeheersing in musea en waardeer het initiatief tot samenwerking op het terrein van klimaatbeheer door het Instituut Collectie Nederland, de Erfgoedinspectie, het Landelijk Contact Museumconsulenten, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Rijksgebouwendienst en de TU Eindhoven. Een van de resultaten van dit kennisnetwerk zijn concrete klimaatrichtlijnen die op dit moment samen met het veld verder worden ontwikkeld. Ik verwacht dat deze klimaatrichtlijnen tezamen met de expertise uit het kennisnetwerk leiden tot een verdere professionalisering van het klimaatbeheer bij museale instellingen.

Nieuw- en verbouw

Goed opdrachtgeverschap bij nieuwbouw en verbouwingen is voor mij een onderwerp dat verder reikt dan de museale sector alleen en vormt een van de uitgangspunten in de nota 'Een cultuur van ontwerpen'⁴. Het is daarbij van belang dat de beschikbare ontwerpexpertise optimaal benut wordt, niet alleen met het oog op de omgeving van het gebouw, maar ook met aandacht voor de functie van het gebouw. Hierbij zie ik ook een relatie met het kennisnetwerk voor klimaatbeheersing dat ook voor specifieke (tijdelijke) omstandigheden bij nieuw- en verbouw van musea van waarde kan zijn. Uiteraard is het zaak om daarbij ook

⁴ Architectuurvisie: Een cultuur van ontwerpen, Den Haag, juli 2008

de opgedane kennis en ervaring bij lopende verbouwingen van musea, zoals bij het Rijksmuseum in Amsterdam, te betrekken.

Datum
24 juni 2009

Onze referentie

Veiligheid

De veiligheid in musea van de mensen, de collectie en het gebouw blijft een actueel onderwerp dat scherp naar voren komt als het in het geding is bij incidenten zoals onlangs in het Scheringa Museum. Tot eind 2009 heeft de Mondriaan Stichting middelen beschikbaar voor het verbeteren van de kwaliteit van de veiligheidszorg van collectiebeherende niet-rijksinstellingen. Deze ondersteuning beoogt het opstellen van integrale veiligheidsplannen in de musea te bevorderen en de ontwikkeling van regionale veiligheidsnetwerken voor erfgoedinstellingen te stimuleren. In 2009 zal deze regeling veiligheidszorg worden geëvalueerd. De beveiliging van objecten in kerken is een punt van zorg dat ik zal betrekken bij deze evaluatie. Ik hecht eraan dat de beschikbare kennis, ervaring en instrumenten optimaal benut worden om de veiligheidszorg te stimuleren.

Database gestolen kunst en antiek

In 2008 is de database gestolen kunst en antiek operationeel geworden. Ik vind het belangrijk dat deze database in ieder geval voor de Erfgoedinspectie en de douane toegankelijk is. Op de langere termijn zou ik het wenselijk vinden dat de database ook opengesteld wordt voor het grotere publiek zodat de kunst- en antiekhandel transparanter en veiliger wordt. Burgers zouden dan immers via de database achterhalen of hun aankoop niet van dubieuze afkomst is.

In Nederland beschermde particuliere cultuurobjecten

De Erfgoedinspectie houdt toezicht op de naleving van de Wet tot behoud van cultuurbezit (Hierna: Wbc). Daartoe controleert de Erfgoedinspectie of de door de Wbc beschermde voorwerpen en collecties in goede conditie zijn en zich op de aangegeven locaties bevinden. Ook registreert de Erfgoedinspectie verplaatsingen en verkopen. Het is positief om te constateren dat er in 2008 geen grote tekortkomingen geconstateerd zijn en de Wbc goed blijkt te worden nageleefd. Ik zal dit oordeel ook betrekken in mijn standpunt op het advies van de Raad voor Cultuur over de Wbc waarop ik later dit jaar zal reageren.

Bescherming Internationaal Erfgoed

De Erfgoedinspectie is niet alleen actief op het terrein van de bescherming van nationale cultuurobjecten. Ook internationaal levert zij een bijdrage bij het opsporen en onderzoeken van illegaal in- of uitgevoerde cultuurobjecten en het verlenen van vergunningen voor de uitvoer van cultuurobjecten. Zo zijn de internationale verplichtingen die Nederland als lidstaat van de EU heeft in opdracht van mij belegd bij de Erfgoedinspectie. Om die verplichting uit te voeren werkt de inspectie samen met de douane. Daarnaast voert de Erfgoedinspectie ook de wet teruggave cultuurobjecten afkomstig uit bezet gebied en de Sanctieregeling Irak 2004 II uit.

De zaken die de Erfgoedinspectie behandelt zijn nu nog beperkt maar zullen in de toekomst toenemen, zeker na de in werking treding van het UNESCO-verdrag 1970 betreffende onrechtmatige invoer, uitvoer of eigendomsoverdracht van cultuurobjecten. Het doet mij dan ook deugd dat de samenwerking met de douane goed verloopt en er een nieuwe samenwerkingsovereenkomst gesloten is zodat een goede en deugdelijke uitvoering ook in de toekomst gegarandeerd is.

De bescherming van het internationale Erfgoed is immers een belangrijke taak, die bovendien van invloed is op het imago van Nederland in de rest van de wereld.

Datum
24 juni 2009
Onze referentie

Sector Archieven

Regelgeving

De Erfgoedinspectie wijst op het belang van samenhangende regelgeving voor de informatiehuishouding van de rijksoverheid. Dit belang onderken ik. Het ligt ook aan de basis van het rijksbrede programma Informatie op Orde, dat ik samen met mijn ambtscollega van BZK ten uitvoer breng. Een belangrijke stap hierin was de totstandkoming van de eerste versie van de Baseline Informatiehuishouding Rijk in 2008 als element van een systeem van zelfregulering. De implementatie van de Baseline wordt als onderdeel van Informatie op Orde actief ondersteund door het Kennisprogramma Digitalisering Rijk. Andere overheden, met name gemeenten, onderzoeken hoe zij gebruik kunnen maken van de integrale benadering van normen en zelfsturing volgens de aanpak van de Baseline om hun informatiehuishouding te verbeteren.

Op de verdere mogelijkheden van aanpassing van wet- en regelgeving wil ik samen met mijn ambtscollega van BZK ingaan in onze beleidsreactie op het advies 'Informatie: grondstof met toekomstwaarde' van de Raad voor Cultuur en de Raad voor openbaar bestuur.

Publicatie van de herziene archiefregelingen (ministeriële regelingen ex. artikel 11, 12 en 13 van het Archiefbesluit) verwacht ik in oktober 2009. Daarmee worden uitvoeringsregels geactualiseerd. Het betreft de gebieden, geordende en toegankelijke staat archiefbescheiden, duurzaamheid van archiefbescheiden en de bouw en inrichting van archiefruimten en archiefbewaarplaatsen.

Project Wegwerken Archiefachterstanden

In het kader van Informatie op Orde en het Project Wegwerken Archiefachterstanden wordt gewerkt aan de herziening van selectieprocedures voor de archiefbescheiden van het rijk, mede uit oogpunt van het terugdringen van de achterstand in selectie en overbrenging van belangrijke archieven. Het Nationaal Archief heeft hierin samen met de individuele zorgdragers een belangrijke rol. Deze complexe zaak vergt nu alle aandacht.

Archiefachterstanden bij zbo's

De inspectie wijst dit jaar op de achterstanden in selectie en bewerking bij zelfstandige bestuursorganen met eigen rechtspersoonlijkheid (zbo's) en publieksrechtelijke bedrijfs- en beroepsorganisaties (pbo's). Dat is een punt van zorg, omdat maatschappelijk waardevolle informatie daardoor niet goed toegankelijk is. De (besturen van) zbo's met eigen rechtspersoonlijkheid zijn volgens de Archiefwet zelfstandig 'zorgdrager' en zijn derhalve zelf verantwoordelijk voor hun informatiebeheer. Ze zijn hiërarchisch niet ondergeschikt aan een minister. Wel kunnen als onderdeel van de sturingsrelatie tussen ministerie en deze individuele overheidsorganen afspraken gemaakt worden over het informatiebeleid van de overheidsorganen. Met mijn collega van BZK zal ik nagaan of en op welke wijze het informatiebeleid- en beheer een vast onderdeel kan worden van de afspraken die gemaakt worden.

Om te zorgen dat duidelijker is om welke organisaties het gaat, zal ik met de inspectie kijken hoe de voortgang bij deze individuele zorgdragers beter inzichtelijk gemaakt kan worden. Naast dit jaarverslag publiceert de

erfgoedinspectie individuele rapportages op haar website. Publicaties van resultaten helpen om het informatie- en archiefbeheer van overheidsorganen voor bestuurders en belanghebbenden zichtbaar en aansprekend te maken.

Datum

24 juni 2009

Onze referentie

Sector Monumenten

Gedecentraliseerd monumentenbeleid

De Erfgoedinspectie stelt dat de decentralisatie van de monumentenzorg, ingezet in 1988, destijds onvoldoende gepaard is gegaan met ondersteuning aan gemeenten, zodat veel gemeenten niet in staat waren hun taken en bevoegdheden naar behoren op te pakken. De Erfgoedinspectie constateert dat dit nog steeds een punt van zorg is, temeer de gedecentraliseerde monumentenzorg een uitgangspunt is voor de modernisering van de monumentenzorg. De inspectie beveelt daarom aan bij de modernisering van de monumentenzorg rekening te houden met de zwakste schakels in het bestel: de gebrekkige ondersteuning van gemeenten, onvoldoende deskundigheid bij gemeenten en monumentencommissies en de geringe voorlichting aan monumenteigenaren.

Gemeenten hebben een eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van de monumentenzorg en hebben de afgelopen jaren in toenemende mate mogelijkheden gekregen om het eigen monumentenbeleid goed op te pakken. Ik noem daarbij de Steunfuncties Monumentenzorg, die per 1 januari 2009 onder verantwoordelijkheid van de provincies vallen, de standaard voor Monumentencommissies die op dit moment in samenwerking met de VNG ontwikkeld wordt en de zich ontwikkelende markt op het gebied van advisering over monumentenvergunningen. Daarnaast kunnen gemeenten een bijdrage leveren door bijvoorbeeld met meerdere gemeenten in onderlinge samenwerking een deskundig monumentenambtenaar aan te trekken of meer gebruik te maken van digitale communicatiemiddelen voor de voorlichting aan monumenteigenaren. Ik heb er vertrouwen in dat gemeenten hun verantwoordelijkheid zullen oppakken, maar dat neemt niet weg dat de door de Erfgoedinspectie genoemde aspecten mijn aandacht heeft zowel bij de modernisering van de monumentenzorg als bij de ontwikkeling van de erfgoedmonitor.

Monumentencommissies

In haar rapport 'Een goed advies is het halve werk' trekt de Erfgoedinspectie de conclusie dat advisering over vergunningaanvragen voor monumenten in veel gemeenten niet door professionele en deskundige monumentencommissies gebeurt. In december 2008 heb ik dan ook naar aanleiding van deze conclusie aan de Eerste Kamer toegezegd dat er een standaard voor gemeentelijke monumentencommissies zal worden ontwikkeld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, in samenwerking met de Vereniging Nederlandse Gemeenten en de Erfgoedinspectie. De resultaten van dit project, dat nu in volle gang is, worden in het derde kwartaal van 2009 verwacht. Voor een gedetailleerdere toelichting verwijs ik naar mijn beleidsreactie op het genoemde rapport⁵.

⁵ 'Een goed advies is het halve werk', Erfgoedinspectie, Den Haag, 2008

Monumentenvergunningen

De uniforme openbare voorbereidingsprocedure (UOV) zorgt blijkens de constatering van de Erfgoedinspectie voor vertraging bij het aanvragen van monumentenvergunningen. De Erfgoedinspectie heeft mij dan ook aanbevolen dit aspect mee te nemen in de voorgenomen modernisering van de monumentenzorg. In het visiedocument 'Een lust, geen last, visie op de modernisering van de monumentenzorg' heb ik toegezegd te onderzoeken of de monumentenvergunningenprocedure vereenvoudigd kan worden door niet langer in alle gevallen de UOV toe te passen maar aan te sluiten op de reguliere procedure uit de wet algemene bepalingen omgevingsrecht. In afwachting van dit onderzoek en eventuele vervolgacties blijven de huidige procedures gelden, waarbij ik verwacht dat deze procedures gevolgd worden, want het kan natuurlijk niet zo zijn dat monumenteigenaren, zoals de Erfgoedinspectie constateert, hun vergunningaanvraag niet afwachten.

Datum

24 juni 2009

Onze referentie

2009

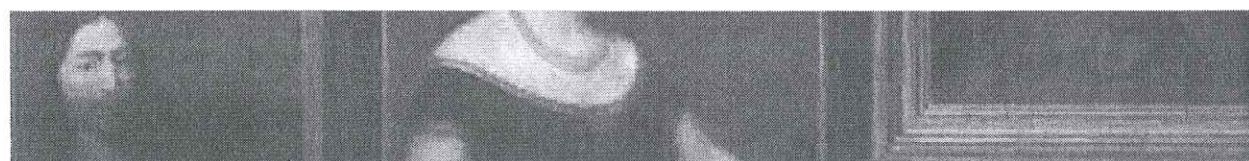
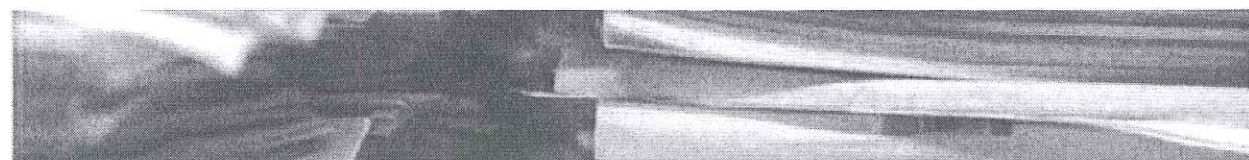
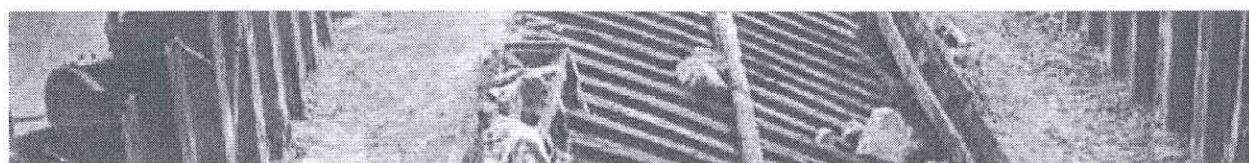
Afsluitend kan gesteld worden dat het redelijk goed gaat met het Erfgoed in Nederland. Ik deel de conclusie van de Erfgoedinspectie dat er weliswaar op vele terreinen verbeteringen te bewerkstelligen zijn, maar er doen zich geen grote incidenten en tekortkomingen voor. 2008 was een jaar vol positieve ontwikkelingen, zoals op het gebied van de veiligheid in musea en het selectiebeleid bij archieven.

Ook in 2009 zullen weer de nodige stappen gezet worden om de erfgoedsectoren te verbeteren. Zo staat de Modernisering van de Monumentenzorg prominent op de agenda waarover ik de Kamer in het najaar van 2009 nader zal informeren. Tevens zal de zelfregulering in de erfgoedsectoren verder ontwikkeld worden, zal de regeling veiligheidszorg geëvalueerd worden en zetten de rijks gesubsidieerde musea de eerste stappen op het pad van visitaties. Kortom ook 2009 beloofd weer een spannend en vruchtbaar jaar te worden voor het Erfgoed in Nederland.

Erfgoedinspectie
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Verslag van het toezicht in 2008

Verslag van het toezicht in 2008

juni 2009

Inhoud

	Voorwoord	5
	Samenvatting	7
1	Inleiding	9
2	Ontwikkelingen	11
2.1	Modernisering stelsels	11
2.2	Zelfregulering en systeemtoezicht	12
2.3	Strategische samenwerking	13
3	Toezicht in 2008	15
3.1	Preventief toezicht	15
3.2	Reguliere inspecties	15
3.3	Thematische inspecties	21
3.4	Incidentinspecties	25
	Bijlagen	27
1	Erfgoedinspectie: taken en bevoegdheden	27
2	Inspecties en themaonderzoeken in 2008	29
	Colofon	31

Voorwoord

Op 3 maart 2009 verdween het stadsarchief Keulen in een put die ontstaan was als gevolg van werkzaamheden bij de aanleg van een nieuwe metroverbinding. Een belangrijk deel van de collectie van 26 strekkende kilometer archief en 65.000 oorkonden vanaf de 10^e eeuw wordt als verloren beschouwd. Gelukkig wordt Keulen van alle kanten geholpen bij de reddingsoperatie, onder meer door Blue Shield.

Incidenten als deze zijn (gelukkig) uitzonderlijk en in het oog springend, maar geven aan hoe kwetsbaar ons cultureel erfgoed is. Verlies van of schade aan cultureel erfgoed doet zich veel vaker sluipend en minder direct zichtbaar voor. De gevolgen op langere termijn zijn er niet minder om. Cultureel erfgoed is immers uit zijn aard onvervangbaar en schade is vaak onomkeerbaar, voor ons en voor de generaties na ons.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap staat voor het waarborgen van een kwalitatieve omgang met en duurzame beschikbaarheid van ons erfgoed. Daarin verschillen monumenten, bodemvondsten en –sporen, kunstvoorwerpen en archiefstukken niet van elkaar. Aan die borging moet in de eerste plaats de erfgoedsector zelf invulling geven en dat gebeurt ook steeds meer. Maar het kan op onderdelen nog echt beter, zoals uit dit Erfgoedverslag over 2008 blijkt. Wat betreft de naleving van regels zal de Erfgoedinspectie bij voorkeur stimulerend optreden en de samenwerking met partijen opzoeken. Bij het bewust of bij herhaling negeren van regels is een hardere interventie op zijn plaats. Het belang van ons Cultureel Erfgoed, voor nu en voor latere generaties, vraagt daarom.

De directeur Erfgoedinspectie

Mevrouw drs. S.E.B. Siregar

Samenvatting

De Erfgoedinspectie: het behoud van het nationale erfgoed
Met het oog op de kwaliteit en het behoud van het nationale erfgoed houdt de Erfgoedinspectie toezicht op de wijze waarop invulling wordt gegeven aan het behoud en beheer van museale collecties en de nationaal beschermde cultuurvoorwerpen, het behoud van rijksmonumenten en de bescherming van stads- en dorpsgezichten. Ook onderzoekt de Erfgoedinspectie archeologische vindplaatsen en houdt de inspectie toezicht op de archiefvorming en het archiefbeheer van de centrale overheid. In dit jaarverslag worden de werkzaamheden en bevindingen van de Erfgoedinspectie in 2008 weergegeven.

Een behoorlijk nalevingniveau maar het kan beter
Ondanks de grote variatie in de toezichtdomeinen van de Erfgoedinspectie kan gesteld worden dat het nalevingniveau in het algemeen behoorlijk is, maar in vrijwel alle domeinen nog wel hoger moet. De modernisering van stelsels kan daaraan bijdragen, reden waarom de Erfgoedinspectie aandringt op een herziening van de archiefwetgeving, actief bijdraagt aan de modernisering van het monumentenstelsel en inzet op ontwikkelingen inzake zelfregulering en systeemtoezicht. Zorgpunt voor de Erfgoedinspectie is dat uit inspecties blijkt dat het nog regelmatig ontbreekt aan professionaliteit, aan kwaliteit in de toerusting van het veld. Er zijn nog te veel gemeenten met onvoldoende inzet van kennis op het terrein van de monumentenzorg. Ook zijn er nog bedrijven die in de archeologie werkzaam zijn en die nog niet altijd over voldoende gekwalificeerd personeel beschikken. Als het om de archiefvorming gaat ziet de Erfgoedinspectie dat het management van organisaties nog onvoldoende het belang van de informatiehuishouding onderkent en borgt in de beheerscyclus. Op het terrein van de rijkscollectie staan bij musea systemen van kwaliteitszorg nog veelal in de kinderschoenen en wacht een systeem van visitatie nog op kaders en invoering.

Resultaten van toezicht

De Erfgoedinspectie zet diverse instrumenten bij haar toezicht in. Preventief toezicht, in de vorm van voorlichting, kan het naleefgedrag aanzienlijk verbeteren. Om deze reden besteedt de Erfgoedinspectie veel aandacht aan haar website, aan de uitgave van nieuwsbrieven en aan het beleggen van bijeenkomsten met vertegenwoordigers uit het veld.

Reguliere inspecties zijn het traditionele instrument van de Erfgoedinspectie. Deze arbeidsintensieve activiteit wordt ingezet op basis van risicoanalyses. Ten aanzien van de rijkscollectie dient op grond hiervan vastgesteld te worden of

er op het punt van registratie van objecten nog steeds verbetering nodig is. Ook klimaatbeheersing is lang niet altijd op het vereiste niveau. Op het terrein van de bescherming van cultuurgoederen, zowel nationaal als internationaal, werkt de Erfgoedinspectie samen met de Douane en de politie. De samenwerking met de Douane is bijzonder goed en vastgelegd in een vernieuwde samenwerkingsovereenkomst. Inmiddels zijn er bij de politie stappen gezet om tot de inrichting van noodzakelijke voorzieningen te komen, zoals een databank voor gestolen kunst en antiek en het adequaat registreren en optreden binnen de regiokorpsen op het terrein van kunstcriminaliteit.

Relatief nieuw in het monumentenveld zijn de inspecties naar de instandhouding van beschermde stads- en dorpsgezichten. De Erfgoedinspectie heeft daarnaast inspecties op de instandhouding van rijksmonumenten uitgevoerd die tot de conclusie leiden dat de monumentenzorg bij de geïnspecteerde gemeenten niet overal adequaat genoeg is georganiseerd.

Naast reguliere inspecties voert de Erfgoedinspectie ook thematische inspecties uit. Positief is dat op het terrein van archeologische standaardrapporten het bedrijfsleven steeds meer de rapportageplicht naleeft. Op dit moment is het nalevingspercentage 95%. Minder positief is dat de inzet van voldoende gekwalificeerd personeel bij voorbehouden handelingen nog steeds problematisch blijft.

De Archiefwet wordt door de departementen het best nageleefd ten opzichte van de andere organisaties van de centrale overheid. In het algemeen ontbreekt het bij de overheidsorganisaties aan voldoende sturing op en beheersing van de informatiehuishouding, met alle risico's voor een goede bedrijfsvoering, verantwoordingsfunctie en het veilig stellen van archieven als erfgoed. Ten aanzien van het selectiebeleid voor overheidsarchieven constateert de Erfgoedinspectie belangrijke verbeteringen. Het definitief wegwerken van achterstanden in overbrenging van archieven sluit nog niet op deze positieve ontwikkeling aan.

Thematische inspecties op het terrein van veiligheidszorg bij de rijksgesubsidieerde musea geven de Erfgoedinspectie aanleiding tot vertrouwen in de aanpak door individuele musea. Echter: er moet nog het nodige werk worden verricht en de aandacht voor de invoering van integrale veiligheidsplannen mag niet wegebben.

De incidentinspectie wordt als sluitstuk van het inspectierepertoire gezien. Op een totaal van zestien van deze onderzoeken in 2008 springt het onderzoek naar de brand bij de Technische Universiteit in Delft in het oog. Het ontbreken van een betrouwbaar bestandsoverzicht en van een calamiteitenplan bemoeilijkten de reddingsacties aanzienlijk.

Samenwerking en vernieuwing

Het toezicht moet steeds gericht zijn op een goede naleving van de relevante regelgeving door het veld. Samenwerking op basis van gedeelde risicoanalyses tussen toezichthouder, beleidsdirectie (Directie Cultureel Erfgoed) en de kennisinstututen het Nationaal Archief, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en het Instituut Collectie Nederland is daarbij van essentieel belang en kan nog effectiever. Samenwerking met de Inspectieraad en andere inspectiediensten en toepassing van de principes van het kabinetsbrede programma van Vernieuwing Toezicht kregen in 2008 binnen de Erfgoedinspectie hoge aandacht. Nieuwe ICT-toepassingen kunnen het inspectiewerk versterken.

1 Inleiding

De Erfgoedinspectie houdt toezicht op een aantal erfgoed domeinen met onderling een sterk verschillende karakteristiek en op basis van een minstens zo gevarieerde wetgeving.¹ Dat is een prettige uitdaging. Het vraagt maatwerk in de toezichtstrategie, maar ook een strategie en werkwijze die coherent is. Daarin heeft de Erfgoedinspectie in 2008 de nodige stappen gezet door verbeteringen en aanpassingen door te voeren in de interne organisatie, strategie en werkwijze.

Toezicht moet effectief zijn, maar staat niet alleen in het bevorderen van een goede naleving van de regelgeving door het veld. Daarvoor zijn ook de inzet van beleid (het ministerie van OCW) en de cultuurdiensten (het Instituut Collectie Nederland, het Nationaal Archief en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) nodig. De afstemming en samenwerking tussen en met deze partijen wordt beter, maar kan nog een slag effectiever. Door in een vroeg stadium gezamenlijk de grootste risico's in kaart te brengen kunnen alle partijen vanuit de eigen verantwoordelijkheden en taken hier op inzetten.

Niet in de laatste plaats is toezicht gericht op structurele verbetering in de naleving in de verschillende domeinen zelf. Waar mogelijk bevordert de Erfgoedinspectie vormen van zelfregulering en kwaliteitszorg om de naleving van wettelijke regels beter te borgen. Daarin zijn in 2008 op verschillende onderdelen positieve ontwikkelingen te melden. In een aantal domeinen wordt actief gewerkt aan zelfregulering en kwaliteitszorg.

Ook op andere punten was 2008 een jaar waarin positieve ontwikkelingen te melden zijn, zoals op het gebied van veiligheid in musea, het selectiebeleid bij archieven en een stelselherziening bij monumenten.

De gevarieerdheid in domeinen waarop de Erfgoedinspectie toezicht houdt maakt het lastig in zijn algemeenheid een uitspraak te doen over het nalevingsniveau in 2008. Uitgesproken slecht is het nergens, een hoger nalevingsniveau is in vrijwel alle domeinen noodzakelijk. Hoofdstuk 3 gaat daar nader op in.

Een van de verbeteringen waar de Erfgoedinspectie aan werkt, is om de effectiviteit van het toezicht beter dan nu te kunnen meten. Voor het domein archieven werkt de Erfgoedinspectie al sinds 2000 met een digitale monitor. In 2009 wordt de

monitor uitgebreid tot de andere domeinen. Dat maakt het beter mogelijk trends in het nalevingsniveau te signaleren. In combinatie met het in 2007 ontwikkelde instrument risicoanalyse kan de Erfgoedinspectie ook gericht haar inspecties programmeren.

Dit Erfgoedverslag voorziet tevens in het jaarlijks verslag over het archiefwettelijk toezicht als bedoeld in art. 25b, tweede lid, van de Archiefwet 1995.

Leeswijzer

Het verslag bestaat naast deze inleiding en een samenvatting uit twee hoofdstukken. In hoofdstuk 2 worden de ontwikkelingen in het veld en het toezicht geschetst. Dit hoofdstuk geeft de belangrijkste actuele ontwikkelingen in de verschillende domeinen weer, en de nieuwe inzichten op het terrein van toezicht. Hoofdstuk 3 geeft de directe werkzaamheden en resultaten van de werkzaamheden van de Erfgoedinspectie in 2008 weer. Het verslag bevat twee bijlagen.

¹ Voor een overzicht van taken, bevoegdheden en wettelijke grondslag zie bijlage 1.

2 Ontwikkelingen

In dit hoofdstuk schetst de Erfgoedinspectie een aantal ontwikkelingen die zich voordoen binnen de velden waarop toezicht wordt gehouden en ontwikkelingen die voor die velden of voor de effectiviteit van het toezicht daarop van belang zijn. Achtereenvolgens komen drie thema's aan de orde. Paragraaf 2.1 gaat onder meer in op de modernisering van het monumentenstelsel. Paragraaf 2.2 beschrijft de ontwikkelingen op het terrein van zelfregulering binnen de archeologie, het museale veld en de informatiehuishouding van de ministeries. Ook komt hier aan de orde op welke wijze het toezicht op deze vormen van zelfregulering inspeelt. In paragraaf 2.3 geeft de Erfgoedinspectie aan op welke wijze strategische samenwerking met andere toezichthouders wordt gezocht en uitgewerkt.

2.1 Modernisering stelsels

De Erfgoedinspectie drong de afgelopen jaren aan om in de aangekondigde herziening van de *archiefwetgeving* te streven naar een samenhangende regelgeving voor de informatiehuishouding van de overheid.² Het belangrijkste argument is het gegeven dat de huidige regelgeving niet voldoende op de digitale informatiehuishouding van de overheid is toegesneden. De informatiehuishouding is nu bovendien te exclusief een zorg voor de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (hierna: OCW). In 2008 zijn de bestaande archiefregelingen ex artikel 11, 12 en 13 van het Archiefbesluit herzien. Publicatie ervan zal in 2009 plaatsvinden. Deze herziening was het resultaat van een evaluatie die reeds bij de vaststelling van de regelingen was voorzien. Daarmee zijn noodzakelijke verbeteringen tot stand gebracht, maar uiteraard binnen het huidig archiefwettelijk kader. De Erfgoedinspectie acht het van belang dat het ministerie van OCW nog in 2009 inzicht geeft hoe de archiefwetgeving in het perspectief van de gehele informatiehuishouding zal worden geëvalueerd.

Na de vernieuwing van de Monumentenwet 1988 in september 2007 hebben 23 opgravende bedrijven voor het eerst een eigen opgravingsvergunning ontvangen. Ook kregen 35 gemeenten die voldoen aan een aantal voorwaarden (zoals het in dienst hebben van een eigen archeoloog, een budget en een beleidsvisie) een opgravingsvergunning. In veel gevallen ging het hier om een verlenging van een bestaande situatie. Daarnaast ontvingen voor het eerst een samenwerkingsverband van gemeenten en een buitenlandse universiteit een opgravingsvergunning.

Op uitnodiging van de minister van OCW heeft de Erfgoedinspectie inhoudelijk bijgedragen aan de totstandkoming van het visiedocument 'Een lust, geen last' over de modernisering van het *monumentenstelsel* in Nederland (het project 'MoMo'). De Erfgoedinspectie heeft de resultaten van verschillende door haar uitgebrachte rapporten ingebracht in de diverse discussiebijeenkomsten die in 2008 zijn gehouden. Zo vormden de conclusies en aanbevelingen van het samenvattende rapport over 16 gemeenten, evenals de thematische rapportages over de werking van de Uniforme Openbare Voorbereidingsprocedure (UOV), landgoed Eikenrode en de stand van zaken met betrekking tot de monumentencommissies in Nederland, voldoende aanleiding om de visie van de minister te voeden. Op deze rapporten wordt in hoofdstuk 3 'Toezicht in 2008' nader ingegaan. De modernisering van het stelsel gaat uit van de decentralisatie van de monumentenzorg die in 1988 is ingezet. Dat houdt in dat belangrijke taken en bevoegdheden bij gemeenten liggen. Uit diverse rapporten van de Erfgoedinspectie blijkt dat veel gemeenten onvoldoende zijn toegerust om deze taken naar behoren uit te voeren omdat het veelal aan deskundigheid en capaciteit ontbreekt. Ook aan een meer gebiedsgerichte monumentenzorg en aan de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening komen veel gemeenten niet toe. Gezien het feit dat de gebiedsgerichte benadering speerpunt is in het monumentenbeleid, baart het de inspectie zorgen dat in de praktijk hier nog te weinig resultaten geboekt worden. De inspectie heeft vastgesteld dat er voor een goed functionerende gedecentraliseerde monumentenzorg destijds te weinig is gefaciliteerd (zie het rapport 'Op weg naar een professionele monumentenzorg: inspectie 16 gemeenten met 150 – 200 rijksmonumenten, 2008'). Hoewel van gemeentelijke overheden veel eigen verantwoordelijkheid verwacht mag worden, was ondersteuning ten tijde van de decentralisatie van taken en bevoegdheden wenselijk geweest. Een versterking van de Steunpunten Monumentenzorg, die overigens in elke provincie op verschillende wijze zijn georganiseerd, zou een verbetering kunnen betekenen. Deze steunpunten vallen per 1 januari 2009 onder de verantwoordelijkheid van de provincies sinds de overheveling van de rijksmiddelen voor dit doel naar het provinciefonds. De provincies krijgen hiermee een grotere rol in het bevorderen van de kwaliteit van de lokale monumentenzorg. De Erfgoedinspectie juicht dit toe en zal bij de beoordeling van de vervulling van de gemeentelijke monumententaken ook de stimulerende rol van de provincie gaan betrekken. Ten behoeve van de voorbereiding van het wetsvoorstel dat het stelsel moet moderniseren en om de decentralisatie te

² Erfgoedinspectie, *Verslag over het archiefwettelijk toezicht in 2006*, Den Haag 2007.

bevorderen, verricht de Erfgoedinspectie vanaf december 2008 enkele gerichte thematische inspecties, met name op de onderwerpen 'steunpunten monumentenzorg en archeologie' en 'provinciaal beleid inzake cultuurhistorie en ruimtelijke ordening'.

Aanbeveling

Het succes van de modernisering van het monumentenstelsel wordt grotendeels bepaald door de zwakste schakels in het bestel. De Erfgoedinspectie stelt vast dat de zwakste schakels op dit moment zijn de gebrekkige ondersteuning aan gemeenten, onvoldoende deskundigheid bij gemeenten en monumentencommissies en de geringe voorlichting aan monumenteneigenaren. De Erfgoedinspectie herhaalt haar advies aan de minister om in het nieuwe monumentenstelsel hiermee rekening te houden.

2.2 Zelfregulering

Een belangrijk uitgangspunt in de Kaderstellende visie op toezicht 2005 van het Kabinet is het principe van selectiviteit. De overheid dient steeds na te gaan in hoeverre het mogelijk is om burgers, bedrijven en instellingen zelf verantwoordelijkheid te laten in het handhaven van bepaalde regels. De overheid zou zich dan kunnen beperken tot het toezicht houden op het systeem³. De Erfgoedinspectie streeft er dan ook naar zelfregulering in de verschillende domeinen van toezicht te bevorderen. Daaronder verstaan we het vermogen van de geïnspecteerde om in voldoende mate en aantoonbaar de wettelijke voorschriften na te leven, door een actieve sturing op en beheersing van de betreffende processen. Dat kan bijvoorbeeld vorm krijgen door een kwaliteitszorgsysteem, of bijvoorbeeld door opname in de reguliere planning- en controlcyclus van een organisatie. De Erfgoedinspectie signaleert op dit punt ontwikkelingen in verschillende erfgoeddomeinen.

Hoewel er in het archeologische bestel beperkt sprake is van zelfregulering, is systeemtoezicht niet aan de orde. Aan een aantal essentiële voorwaarden om van een dergelijk toezicht te kunnen spreken, voldoet de huidige praktijk niet. Er zijn weliswaar standaarden, protocollen en richtlijnen afgesproken (in de vorm van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, hierna KNA) maar er is geen werkend systeem van certificering of onderlinge visitaties. Slechts een zeer beperkt aantal instellingen heeft een werkend kwaliteitssysteem met interne audits.

Een belangrijke ontwikkeling die van invloed is op het toezicht,

was de belangenafweging die heeft plaatsgevonden in opdracht van de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer tussen de opleidingseisen en economische belangen van in de archeologie werkzame personen zonder archeologisch diploma. Aanleiding waren de opleidingseisen die in de KNA worden gesteld aan actoren in het archeologisch monumentenzorgproces en een rechtszaak die daarover was aangespannen tegen de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer. Uitkomst van de belangenafweging was dat er in samenwerking met de universiteiten een 'EVC-regeling' is opgezet (Erkenning van Verworven Competenties). Hiermee kan worden voldaan aan de KNA-eis dat in het veld werkzame en verantwoordelijke personen de juiste opleiding hebben. In afwachting van de volledige lijst van deelnemers aan de regeling is bij het toezicht op voorbehouden handelingen terughoudender opgetreden. Daarnaast stelt de Erfgoedinspectie vast dat de normen voor vereiste programma's van eisen en adequate standaardrapporten geregeld niet worden nageleefd door de vergunninghoudende bedrijven en gemeenten. Ook het beroepsregister van de Nederlandse Vereniging van Archeologen, een belangrijk onderdeel van het zelfregulerende stelsel, is in 2008 nog niet van de grond gekomen. Deze bevindingen zijn van nut voor de beleidsevaluatie over de Wet op de Archeologische monumentenzorg, die in 2011 voorzien is. Ook de kansen en mogelijkheden van zelfcontrole dienen bij die evaluatie betrokken te worden.

Aanbeveling

De Erfgoedinspectie neemt bij haar inspecties de Wet op de Archeologische monumentenzorg die in 2007 is aangenomen, als uitgangspunt. De in 2008 opgestelde bevindingen over het nog niet consequent naleven van de normen voor programma's van eisen en voor adequate standaardrapporten en het nog niet operationeel zijn van een actueel beroepsregister dienen meegewogen te worden bij de voorgenomen beleidsevaluatie van de wet in 2011. Ook de mogelijkheden van zelfregulering in het stelsel zelf dienen te worden betrokken bij die evaluatie.

De departementen werken sinds 2007 actief aan verbetering van hun informatiehuishouding, inclusief een vorm van zelfregulering. Als onderdeel van het programma *Informatie op Orde* is in 2008 een gemeenschappelijk referentie- en normenkader ontwikkeld voor de inrichting van de informatiehuishouding van de departementen. In 2008 is, eveneens als onderdeel van *Informatie op Orde* het Kennisprogramma Digitale Informatiehuishouding ingesteld. Dit kennisprogramma heeft tot doel om de implementatie van het normenkader te faciliteren en samenwerking en kennisdeling te bevorderen. Men streeft er naar dat alle

³ Ministerie van Binnenlandse Zaken, *Kaderstellende visie op toezicht 2005*. Minder last, meer effect. Zes principes van goed toezicht, Den Haag 2005.

departementen eind 2011 via de reguliere planning- en controlcyclus op de informatiehuishouding sturen. Parallel aan dit traject werkt de Erfgoedinspectie in samenwerking met het veld aan een model om systeemtoezicht vorm te geven.

Aanbeveling

De departementen zijn zelf verantwoordelijk voor de mate en het tempo waarin zij de beoogde verbeteringen realiseren, hetgeen bij onvoldoende bestuurlijke druk een risico vormt voor het welslagen van deze operatie. Het verdient daarom aanbeveling dat de ministeries van BZK en OCW een steviger regie gaan voeren op het proces tot verbetering van de informatiehuishouding bij de departementen.

In de periode 2009-2012 worden alle cultuurinstellingen met een langjarig subsidieperspectief gevisiteerd. Voor de musea zijn dit de rijksgesubsidieerde musea. Deze visitaties worden in opdracht van de minister van OCW uitgevoerd door speciaal daartoe ingestelde visitatiecommissies. In 2008 heeft de eerste visitatie in de vorm van een pilot plaatsgevonden. Het instrument van visitatie biedt de minister van OCW inzicht in de keuzes die instellingen maken bij de inzet van subsidies om hun taak uit te voeren.⁴ In zijn beleidsreactie op het Erfgoedverslag over 2007 sprak de minister de hoop en verwachting uit dat de visitaties ook een bijdrage zullen leveren aan de verbetering van de kwaliteitszorg in de museumsector⁵. De Erfgoedinspectie is het daar van harte mee eens. Visitaties zijn voor de musea zelf een belangrijk instrument om beter op de eigen kwaliteit van de collectie en het collectiebeheer te sturen. Kwaliteitszorg omvat echter meer activiteiten en voorzieningen dan alleen visitatie en de musea zijn nog niet zo ver dat van een integrale kwaliteitszorg op het gebied van de rijkscollectie gesproken kan worden.

Aanbeveling

De Erfgoedinspectie beveelt de minister aan te bevorderen dat de museale instellingen met een rijkscollectie een, zo mogelijk gemeenschappelijk, systeem van kwaliteitszorg ontwikkelen en invoeren.

2.3 Strategische samenwerking

Rijksinspecties werken de laatste jaren intensiever samen, met het oog op de gewenste terugdringing van de toezichtlast voor geïnspecteerden. De Erfgoedinspectie zoekt waar mogelijk samenwerkingsverbanden met andere inspecties zoals de VROM-inspectie en de Inspectie voor de Sanctietoepassing, mede geïnspireerd door de initiatieven van de Inspectieraad.

Met de Inspectie voor de Sanctietoepassing heeft in 2008 afstemming plaatsgevonden over het toezicht op penitentiaire inrichtingen. Dit resulteerde in een eerste gemeenschappelijke inspectie van een penitentiaire inrichting waarover integraal werd gerapporteerd. Zowel voor de penitentiaire inrichting, als voor beide inspectiediensten was de ervaring met deze gemeenschappelijke aanpak positief. De geïnspecteerde ondergaat minder toezichtlast en ontvangt één integrale rapportage. De bevindingen over het naleven van de archiefwettelijke eisen worden bovendien in de bredere context van het presteren van de instellingen geplaatst.

De Erfgoedinspectie is belast met het archiefwettelijk toezicht op de organen van de centrale overheid. Naast de Erfgoedinspectie oefenen ook de provincies archiefwettelijk toezicht uit, te weten toezicht op de zorg van gemeenten en waterschappen. De Erfgoedinspectie heeft structureel overleg met de provinciale archiefinspecties, met name om het toezicht op de verschillende overheden zo eenduidig mogelijk in te richten.

⁴ Ministerie van OCW, *Subsidieplan Kunst van Leven 2009-2012*, p. 17.

⁵ Brief van de minister van OCW van 23 september 2008, kenmerk 49421 aan de Tweede Kamer.

3 Toezicht in 2008

De Erfgoedinspectie kent een gevarieerd toezichtrepertoire, dat bestaat uit vier onderdelen. Dit hoofdstuk beschrijft de uitkomsten van het toezicht in 2008. Paragraaf 3.1 gaat over stimulerend toezicht. Dat betreft voornamelijk voorlichting en nalevingsbevorderende activiteiten (compliance assistance). De reguliere inspecties komen in paragraaf 3.2 aan de orde. Hier gaat het om inspecties op de naleving door individuele burgers, instellingen en overheden. Een derde onderdeel in het toezichtrepertoire vormen de thematische inspecties op de naleving van een specifiek thema of beheersaspect in het veld. Daarover gaat paragraaf 3.3. Ook voert de Erfgoedinspectie inspecties uit wanneer zich een incident voordoet. Dat is beschreven in paragraaf 3.4.

3.1 Preventief toezicht

Communicatie is een van de belangrijkste instrumenten van de Erfgoedinspectie om de bevindingen aan geïnspecteerden en aan de minister en beleidsmakers duidelijk te maken. Maar ook in stimulerend opzicht is communicatie van groot belang. Door het onder toezicht staande veld te voorzien van duidelijke informatie over de toepassing van wet- en regelgeving kan het naleefgedrag in een vroeg stadium positief worden beïnvloed.

De Erfgoedinspectie geeft dit vorm via de website, het uitgeven van informatiebladen en een nieuwsbrief. Daarnaast treedt de Erfgoedinspectie naar buiten door het geven van lezingen en het (mede)organiseren van bijeenkomsten. Ook wordt informatie gegeven op vragen uit het veld, die per brief of via website en e-mail binnenkomen. Tot slot worden bijeenkomsten met vertegenwoordigers uit het veld georganiseerd om ervaringen en inzichten uit te wisselen.

Het effect van dergelijke stimulerende activiteiten en van informatieverstrekking is dat de geïnspecteerden zich steeds meer bewust worden van het belang van naleving en van het werken met kwaliteitsnormen en -kaders. Ook heeft het publiceren van rapporten een stimulerend karakter: geïnspecteerde organisaties stellen elkaar op de hoogte van de normen of trekken gezamenlijk op om tot een betere naleving te komen.

Op internationaal vlak vond in september 2008 het jaarlijkse congres van het International Committee for Museum Security (ICMS) in het Concertgebouw in Amsterdam plaats. De Erfgoedinspectie organiseerde dit congres samen met het Instituut Collectie Nederland, het Rijksmuseum en het Van Gogh Museum. Het thema, Integrated Risk Management, was

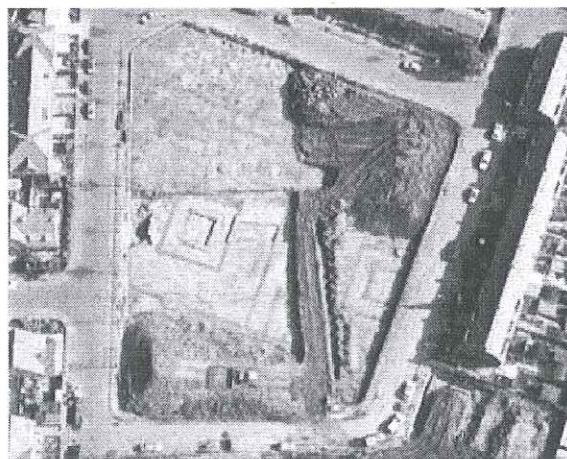
ontleend aan de norm die nu in Nederland gehanteerd wordt voor een goede beveiliging en veiligheid van musea. Ruim tachtig deelnemers uit 23 landen waren aanwezig.

De Erfgoedinspectie is tot 2011 lid van de Executive Council van de *International Council Of Museums* (ICOM), met als aandachtspunt de veiligheid van museale collecties internationaal, en lid van de Disaster Relief Task Force van ICOM.

3.2 Reguliere inspecties

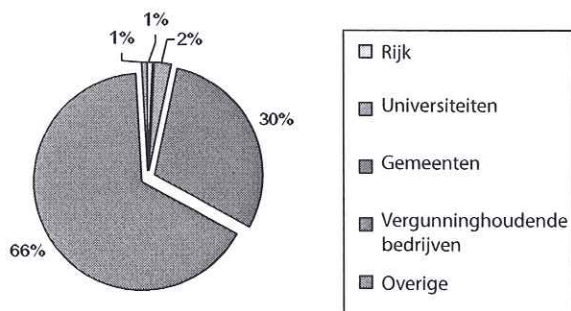
Archeologische opgravingen

In 2008 nam het aantal gemelde *opgravingen* met 5,5 procent toe ten opzichte van het jaar daarvoor, van 195 naar 206. Dat is een iets kleinere stijging dan in 2007. Tegelijkertijd nam het aantal proefsleuvenonderzoeken met 18,5 procent toe, van 428 tot 508. Dit is een grotere stijging dan in 2007, en is mogelijk een gevolg van de aanpassing van de Monumentenwet 1988, waarmee het 'de verstoorder betaalt'-principe definitief werd ingevoerd. Voor het aantal archeologische booronderzoeken geldt een stijging met 9 procent, van 2339 naar 2558. De stijging van het aantal opgravingen en proefsleufonderzoeken (die zich overigens sterker voordoet bij de gemeentelijke archeologische diensten dan bij de private ondernemingen) lijkt in tegenstelling te staan met 'behoud in situ', het leidende principe van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg. Daartegenover heeft het archeologische belang met de invoering van deze wet expliciet vorm gekregen in de ruimtelijke ordening en wordt er dus ook vaker rekening mee gehouden. Waar archeologische resten vroeger ongezien verloren gingen, worden deze nu wel vaker in kaart gebracht. Het is nog onduidelijk of dit tegelijkertijd betekent dat er ook meer archeologische resten 'in situ' worden bewaard. Het principe 'behoud in situ' vormt een onderdeel van de in 2011 voorziene beleidevaluatie van de nieuwe wet.

Luchtfoto van het Nijmeegse Maasplein. Foto Berry van Haren, gemeente Nijmegen, 1994

Opgravingen 2008

Tabel 1: Opgravingen in 2008

Jaarlijkse digitale monitor naleving Archiefwet

Jaarlijks voert de Erfgoedinspectie een digitale monitor uit, gericht op de mate waarin de zorgdragers van de centrale overheid de archiefwettelijke eisen naleven. Het betreft hier de gegevens zoals die door de zorgdragers op verzoek van de Erfgoedinspectie worden verstrekt. De uitkomsten ervan vormen input voor de risicoanalyse, jaarwerkplan en erfgoedverslag. In 2008 kregen de organisaties voor het eerst de individuele uitkomsten in een overzichtelijk overzicht uitgereikt. Het totale veld bedraagt ca 380 zorgdragers. Het aantal uitgezette lijsten bedroeg 278 met een respons van 90,6%. Niet alle zorgdragers werden aangeschreven, hetzij omdat zij recent reeds waren geïnspecteerd, hetzij omdat zij via hun koepel werden aangeschreven.

Tabel 2 geeft de belangrijkste uitkomsten weer van de monitor 2008, uitgesplitst naar categorie zorgdragers⁶. Per nalevingsaspect is aangegeven welk percentage van de zorgdragers zegt (grotendeels of geheel) aan de norm te voldoen. Nalevingstekort wordt hier gedefinieerd als niet of slechts gedeeltelijk aan de eisen voldoen. Hierbij dient de kanttekening te worden gemaakt dat het overzicht gebaseerd is op de opgaven van de instellingen zelf, de werkelijke situatie kan hiervan afwijken. Wel geeft het overzicht een indicatie waar de nalevingstekorten relatief hoog zijn.

⁶ Met ingang van het volgende erfgoedverslag zullen ook vergelijkende cijfers van voorgaande jaren worden opgenomen.

Nalevingsaspecten	Organen van de centrale overheid ⁷				
	Departementen	Hoge Colleges van Staat	PBO-organen	Publiekrechtelijke ZBO's	Privaatrechtelijke ZBO's
	%	%	%	%	%
Beleidsplan informatiehuishouding*	58	62	45	48	47
Informatiehuishouding onderdeel planning- en controlcyclus*	62	25	7	26	53
Voldoende personeel informatiebeheer	67	87	65	76	79
Personeel voldoende geschoold	83	75	52	68	71
Beheersregels vastgesteld	100	87	55	70	44
Overzicht informatiebestanden en locaties	42	50	42	41	40
Vastgestelde selectielijsten	100	100	57	91	56
Selectielijsten daadwerkelijk gebruikt	100	100	62	97	62
Opstellen verklaringen van vernietiging	100	100	67	100	58
Periodieke overbrenging archieven	100	75	26	49	46
Geen achterstanden in overbrenging	25	87	70	45	84
Archiefruimten voldoen aan de wettelijke eisen	100	87	92	75	86
Blijvend te bewaren bestanden voldoen aan de wettelijke eisen	100	100	73	87	81

* Geen expliciet geformuleerde archiefwettelijke eis

Tabel 2: Naleving Archiefwet 1995 door de organen van de centrale overheid

De belangrijkste punten die uit tabel 2 naar voren komen zijn de volgende. De departementen scoren gemiddeld beter dan de overige organisaties van de centrale overheid. Ongeveer de helft van de organisaties heeft beheersregels vastgesteld. Aanvullend heeft de Erfgoedinspectie naar twee andere indicatoren gevraagd, hoewel deze niet expliciet in de Archiefwet worden vereist: beleidsplannen en beheersingsinstrumenten. Iets minder dan de helft van de organisaties beschikt over specifieke beleidsplannen voor de informatiehuishouding. De informatiehuishouding maakt in slechts weinig gevallen deel uit van de planning- en controlcyclus. Deze combinatie van factoren is een indicatie dat het management gemiddeld genomen nog onvoldoende stuurt op de informatiehuishouding en dat het feitelijke beheer onvoldoende is uitgewerkt in specifieke interne

'huisregels'. Dat maakt dat er grote risico's zijn op het gebied van bedrijfsvoering, de verantwoordingsfunctie en het veilig stellen van archieven als erfgoed.

Ook op beheersniveau zijn nalevingstekorten zichtbaar. Een minderheid van de zorgdragers beschikt over ordeningsplannen als structuur voor de informatiehuishouding. Vooral bij de PBO-organen en de private ZBO's ontbreekt het aan vastgestelde selectielijsten. Buiten de hoge colleges van staat en departementen is nog onverminderd sprake van grote achterstanden in de overbrenging. In deze nalevingstekorten is de laatste jaren nauwelijks verbetering opgetreden. Wel blijken de inspecties die de Erfgoedinspectie in 2008 is gestart naar een aantal basiseisen effect te sorteren (zie paragraaf 3.3). Ook bij deze groep wreekt zich het feit dat er geen brede campagne zoals *Informatie op Orde* in gang is gezet. Positief is dat

⁷ Cijfers zijn exclusief rechterlijke macht.

sommige koepelorganisaties van zorgdragers zich actief en alert tonen. Bij die groepen zorgdragers worden daadwerkelijk vorderingen gemaakt.

Archiefbeheer bij universiteiten

In 2004 voerde de Erfgoedinspectie bij twaalf openbare universiteiten een inspectie uit. In 2008 is een vervolgininspectie uitgevoerd om na te gaan in hoeverre de aanbevelingen uit 2004 zijn overgenomen en gerealiseerd. De conclusie is dat de kwaliteit van de informatiehuishouding bij de universiteiten over de gehele linie is verbeterd, maar dat het vereiste nalevingsniveau nog vrijwel nergens is bereikt. Wageningen Universiteit heeft alle aanbevelingen gerealiseerd en vormt daarmee een positieve uitzondering.

De Rijkscollectie

In 2008 werd een aantal museale instellingen geïnspecteerd op het behoud en beheer van de Rijkscollectie: de roerende cultuurgoederen die eigendom zijn van het Rijk of aan de zorg van het Rijk zijn toevertrouwd. De Erfgoedinspectie is verheugd dat in 2008 haar aanbeveling is gerealiseerd om te komen tot een multidisciplinair netwerk voor het museale binnenklimaat.⁸ Tot de initiatieven van het netwerk behoort naast voorlichting onder meer het opstellen van richtlijnen voor het museale binnenklimaat, genaamd *Klimaatwerk*.

De Erfgoedinspectie is van oordeel dat het behoud en beheer van de Rijkscollectie ten aanzien van de volgende punten verbetering behoeft:

- de kwaliteit van de klimaatbeheersing vereist van veel musea nog veel aandacht. In een aantal gevallen moeten de installaties verbeterd worden. De feitelijke monitoring door de musea van het binnenklimaat is veelal voor verbetering vatbaar;
- de registratie kan kwalitatief verbeterd worden op de punten volledigheid en eenduidigheid van registratiegegevens;
- nieuw- en verbouw vragen specifieke expertise van musea als opdrachtgever, met het oog op de risico's die zich hierbij voor de collectie kunnen voordoen;

De toenemende aandacht van musea voor kwaliteitszorg en zelfevaluatie, en de ontwikkeling en gebruik van standaards, kunnen er toe bijdragen dat de instellingen op dit punt in de toekomst beter gaan presteren. Ook is hier een rol weggelegd voor de verschillende samenwerkingskoepels en expertisenetwerken.

⁸ Erfgoedinspectie, *Luchtspiegelingen. De mens en het museale binnenklimaat*, Den Haag 2007.

In Nederland beschermde particuliere cultuurgoederen De Erfgoedinspectie houdt toezicht op de naleving van de Wet tot behoud van cultuurbezit (Hierna: Wbc). Daartoe controleert de Erfgoedinspectie of de door de Wbc beschermde voorwerpen en collecties zich in goede conditie op de aangegeven locaties bevinden. Tevens registreert de Erfgoedinspectie alle meldingen van (voorgenomen) verplaatsingen en verkopen. In 2008 werden 45 inspecties (265 objecten) uitgevoerd. Hierbij zijn geen grote tekortkomingen geconstateerd. De Wbc blijkt goed te worden nageleefd. Alle objecten bleken aanwezig en de bewaarcondities zijn overwegend goed. In enkele gevallen zijn aanwijzingen gegeven voor conservering of restauratie en is op subsidiemogelijkheden gewezen. Beveiliging van objecten is vooral in kerkgebouwen een punt van zorg. Dit wordt bij de betreffende eigenaren onder de aandacht gebracht. Inmiddels heeft de Stichting Kerkelijk Kunstbezit Nederland (SKKN) initiatieven genomen om de beveiliging in kerken te bevorderen.

Uitvoer van cultuurgoederen uit Nederland

De uitvoer van cultuurgoederen uit de lidstaten van de EU is gereguleerd in *Verordening 3911/92 EEG*. Op grond hiervan is uitvoer van cultuurgoederen vergunningplichtig. De Verordening is in Nederland geïmplementeerd in de *Wet tot behoud van cultuurbezit*, waarbij de Erfgoedinspectie de bevoegde autoriteit is deze vergunningen af te geven. In de praktijk autoriseert de Erfgoedinspectie vergunningaanvragen en handelt de Centrale Dienst voor In- en uitvoer/Douane Noord de vergunningaanvragen af.

Behandelde aanvragen uitvoervergunningen				
Jaartal	2005	2006	2007	2008
Aantal	284	305	357	254

Tabel 3: Behandelde aanvragen uitvoervergunningen

In de operationele samenwerking tussen de Erfgoedinspectie en de Belastingdienst/Douane is de inzet de laatste jaren geweest om het accent meer te leggen op actieve handhaving. In 2007 werd al een proef genomen met controle op uitvoerzendingen via post- en koeriersbedrijven. Op basis van een evaluatie in 2008 besloten Belastingdienst/Douane en Erfgoedinspectie het accent te verleggen naar een meer risicogestuurde aanpak, op basis van de uitgangspunten van 'Programmatisch Handhaven'. Dat betekent een

accentverschuiving van het detecteren van goederenstromen naar het monitoren en inspecteren van risicovol geachte groepen van actoren. In 2008 hebben Belastingdienst/Douane en Erfgoedinspectie het bestaande handhavingsplan verder uitgewerkt.

In zeven gevallen werd aan de Belastingdienst/Douane bijstand verleend bij het bepalen van aard en (culturele) waarde van goederen die bij grenscontroles waren aangetroffen. Het betrof invoer uit Canada, Egypte, Hong Kong, Indonesië en één uitvoerzending naar de Verenigde Staten. In alle gevallen konden de goederen hun weg vervolgen.

In het buitenland beschermde cultuurgoederen
De Erfgoedinspectie heeft een taak bij in het buitenland beschermde cultuurgoederen die een land onrechtmatig hebben verlaten en in Nederland worden aangetroffen. Richtlijn 93/7 EEG regelt de teruggave van cultuurgoederen die op basis van nationale regelgeving niet zonder meer het grondgebied van een lidstaat mogen verlaten. In 2008 heeft de Erfgoedinspectie twee zaken in het kader van deze Richtlijn behandeld. Een zaak is opgelost, de tweede wordt in 2009 afgerond.

In 2008 was de Erfgoedinspectie betrokken bij de teruggave aan Egypte van een ushebti (begrafenisbeeldje) uit de 19de dynastie (1250 vC). Dit onderzoek bleek dat het inderdaad om een in Egypte beschermd cultureel voorwerp ging. In juli 2008 is het beeldje namens de minister van OCW aan de Egyptische ambassadeur overhandigd. Administratief is het een lastig en tijdrovend proces. Niettemin is deze zaak goed en adequaat opgelost, een signaal aan de Egyptische autoriteiten dat Nederland de regelgeving zorgvuldig en actief naleeft.

Ushebti (begrafenisbeeldje, 19e dynastie (1250 vC))

De Wet teruggave cultuurgoederen afkomstig uit bezet gebied verbiedt invoer in Nederland of bezit in Nederland van cultuurgoederen afkomstig uit bezet gebied. In 2008 deden zich op dit terrein geen zaken voor.

De Sanctieregeling Irak 2004 II en EU-verordening 12010/2003 beogen de veilige terugkeer van gestolen Irakese cultuurgoederen naar Irak te bevorderen onder meer door restrictie van de handel in Irakese erfgoed. De Verordening verbiedt onder andere handel in Irakese cultuurgoederen indien redelijkerwijs kan worden vermoed dat de goederen Irak hebben verlaten zonder toestemming van hun rechtmatige eigenaar of in strijd met de Irakese wet- en regelgeving. Het Irakese culturele erfgoed is van mondiaal belang. In 2008 heeft de Erfgoedinspectie twee zaken

in het kader van de Sanctieregeling behandeld en opgelost. In 2007 bedroeg het aantal behandelde zaken eveneens twee. Naar verwachting zal het aantal zaken de komende jaren toenemen.

In november 2008 zijn door twee Nederlandse galerieën cultuurgoederen uit Irak via het Korps Landelijke Politie Diensten afgestaan aan de Erfgoedinspectie met het oog op teruggave aan de Irakese autoriteiten. De ongeveer zeventig Irakese cultuurgoederen worden door de minister van OCW begin 2009 teruggegeven aan Irak.

De implementatie in Nederland van het UNESCO-verdrag 1970 betreffende onrechtmatige invoer, uitvoer of eigendomsoverdracht van cultuurgoederen maakt het mogelijk de handel in illegaal verkregen cultuurgoederen in brede zin aan te pakken. De uitvoeringswet ligt nu ter behandeling bij de Eerste Kamer. De wet zal na vijf jaar worden geëvalueerd.

Opsporing en vervolging kunstcriminaliteit

Het ministerie van Justitie heeft in het kader van het *Programma preventie georganiseerde criminaliteit*, en na consultatie van de Erfgoedinspectie en het ministerie van OCW, de kunst- en antiekhandel in Nederland laten doorlichten. Het doel hiervan was na te gaan in hoeverre er sprake is van kwetsbaarheid van deze sector voor infiltratie door criminaliteit. Het eindrapport *Schone Kunsten. Preventieve doorlichting kunst- en antiekhandel* werd op 14 augustus 2008 aan de Tweede Kamer aangeboden.

De eindconclusie van het onderzoek luidt dat de Nederlandse kunst- en antiekhandel niet extreem kwetsbaar is voor binnendringing door de georganiseerde criminaliteit. Maar het beeld dat uit het rapport naar voren komt, is niet alleen maar rooskleurig. Binnen de sector bestaat nog geen stelsel van zelfregulering en certificering (bijvoorbeeld op het gebied van het controleren van de herkomst van objecten) – maatregelen die illegale handel bemoeilijken. Gebrek aan effectiviteit en reikwijdte van de handhaving maakt dat criminele inmenging in deze sector niet kan worden uitgesloten, en dat de pakkans relatief laag is. Het rapport doet een aantal concrete aanbevelingen.

De minister van BZK heeft zich verantwoordelijk gesteld voor de komst van een databank voor gestolen kunst en antiek en een unit van experts binnen het Korps landelijke Politiediensten (KLPD).⁹ De databank is in 2008 gerealiseerd maar is nog niet volledig operationeel. Er zal gezorgd worden voor coördinatoren binnen de regionale politiekorpsen. Daar

ligt immers in veel gevallen de opsporingstaak. Het College van procureurs-generaal erkent de noodzaak te voorzien in een centraal aanspreekpunt en is bereid een landelijke Officier van Justitie voor het thema kunstcriminaliteit aan te wijzen.

De Erfgoedinspectie heeft het initiatief genomen om te komen tot een optimale samenwerking, onder meer door uitwisseling van kennis en informatie tussen de handhavende en toezichthoudende partijen (Erfgoedinspectie, Belastingdienst/Douane, Korps Landelijke Politiediensten, regiopolitie en Openbaar Ministerie).

Instandhouding van rijksmonumenten en van beschermde stads- en dorpsgezichten

In 2008 hebben zeven meerdaagse inspecties plaatsgevonden op het gebied van instandhouding van rijksmonumenten. Van deze zeven inspecties zijn er vier uitgevoerd bij gemeenten die deel uitmaken van de groep van gemeenten met 150 tot 200 rijksmonumenten op het grondgebied, te weten Sittard-Geleen, Valkenburg, Weesp en Texel.

De andere drie gemeenten zijn geïnspecteerd binnen de opzet om gemeenten binnen één provincie te bezoeken, om te bezien of de resultaten van die gemeenten gemeenschappelijke resultaten zullen opleveren. Gekozen is voor de provincie Zeeland.

In 2008 zijn drie gemeenten bezocht in het kader van deze inspectieronde, te weten Veere, Sluis en Middelburg. In 2009 worden nog twee gemeenten geïnspecteerd om dit overzicht te completeren.

Daarnaast heeft de Erfgoedinspectie in 2008 op het gebied van instandhouding van beschermde stads- en dorpsgezichten drie gemeenten bezocht. Een daarvan had nog een pilot-karakter (Naarden), en vervolgens zijn twee gemeenten daadwerkelijk geïnspecteerd (Kampen en Harlingen).

Beschermde stadsgezicht: Harlingen.

⁹ Brief van de minister van BZK aan de Tweede Kamer van 6 mei 2008, TK 29 314, nr 20.

Over de inspecties naar gemeenten met 150 tot 200 rijksmonumenten is een samenvattend rapport gepubliceerd onder de titel: *Op weg naar een professionele monumentenzorg. Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten*. Deze gemeenten zijn bezocht tussen medio 2006 en medio 2008. Deze inspecties zijn alle conform hetzelfde waarderingskader uitgevoerd waardoor de resultaten goed vergelijkbaar zijn. Op basis van dit rapport concludeert de Erfgoedinspectie dat de rijksmonumentenzorg bij deze groep gemeenten verder geprofessionaliseerd moet worden. Ondanks de grote betrokkenheid van de monumentenambtenaren is de monumentenzorg bij deze gemeenten op dit moment niet adequaat genoeg georganiseerd en kwetsbaar. De conclusies worden betrokken bij het traject voor de modernisering van het monumentenstelsel.

De 16 gemeenten met 150 tot 200 rijksmonumenten

De Erfgoedinspectie heeft in de periode 2006-2008 de instandhouding van rijksmonumenten geïnspecteerd bij alle 16 gemeenten waar zich op 1 januari 2006 op het grondgebied 150 tot 200 rijksmonumenten bevonden. Deze inspecties zijn alle conform hetzelfde waarderingskader uitgevoerd waardoor de resultaten goed vergelijkbaar zijn. In september 2008 werd het samenvattende rapport dat van deze inspecties is geschreven, tijdens een goedbezochte bijeenkomst met de betreffende gemeenten, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Federatie Grote Monumentengemeenten, de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, en de Directie Cultureel Erfgoed (OCW) gepresenteerd. Ook in de media is het rapport een aantal malen aan de orde gekomen. Op basis van dit rapport concludeert de Erfgoedinspectie dat de rijksmonumentenzorg bij gemeenten met 150 tot 200 rijksmonumenten verder geprofessionaliseerd moet worden. Ondanks de grote betrokkenheid van de monumentenambtenaren is de monumentenzorg bij deze gemeenten op dit moment niet adequaat genoeg georganiseerd. De Erfgoedinspectie vindt dat de rijksoverheid gemeenten ten tijde van de decentralisatie van de monumentenzorg onvoldoende heeft gefaciliteerd. Bij de decentralisatie is uitgegaan van een zo groot mogelijke vrijheid om de taken en bevoegdheden in te vullen. Daarbij zijn bewust geen voorschriften of criteria gegeven. Naar nu blijkt hadden en hebben in ieder geval de in het kader van dit onderzoek geïnspecteerde gemeenten behoefte aan duidelijke richtlijnen en criteria. Ook capaciteitsramingen over benodigde fte's zouden hebben geholpen om op gemeentelijk niveau kwaliteit te borgen. De Erfgoedinspectie is daarnaast van oordeel dat binnen veel gemeentelijke organisaties inclusief de gemeentebesturen onvoldoende wordt onderkend dat voor een adequate monumentenzorg specialistische kennis vereist is.

De Erfgoedinspectie ziet een positieve houding bij gemeenten om de gesignaleerde knelpunten aan te pakken. In enkele gemeenten is het beleid geactualiseerd, in een aantal andere

gemeenten worden oplossingen bedacht voor de capaciteitsproblemen en ook wordt de inhoudelijke kennis versterkt. Nog lang niet alle gesignaleerde knelpunten zijn daarmee opgelost, maar de Erfgoedinspectie constateert wel positieve effecten van haar bevindingen.

3.3 Thematische inspecties

Archeologische programma's van eisen

Eind 2008 is een start gemaakt met het verzamelen van recent opgestelde programma's van eisen bij de organisaties die het slechtst uit de bus kwamen bij het onderzoek *Werk in Uitvoering (deel 1)*. Deze organisaties hebben sinds het verschijnen van het rapport, eind 2007, een jaar de gelegenheid gekregen om hun product te verbeteren. Dit is een vorm van verscherpt toezicht. Actuele resultaten waren eind 2008 nog niet beschikbaar.

Archeologische standaardrapporten

In 2008 hebben de Erfgoedinspectie en de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten het gezamenlijk uitgevoerd onderzoek naar de kwaliteit van archeologische standaardrapporten afgerond. Dit resulteerde in het rapport *'Werk in uitvoering (deel 2)'*. Het rapport is in oktober 2008 door de Minister van OCW aan de Tweede Kamer aangeboden. Uit dit onderzoek blijkt dat in de kwaliteit van opgravingsrapporten een stijgende lijn is waar te nemen. Niettemin blijkt dat ruim een derde van de 85 onderzochte rapporten toch nog als slecht moet worden bestempeld.

Alle houders van een opgravingsvergunning hebben het rapport ontvangen om kennis te nemen van de bevindingen en aanbevelingen. Bovendien hebben alle archeologische organisaties waarvan een standaardrapport is beoordeeld die beoordeling ontvangen zodat ze bij het schrijven van nieuwe standaardrapporten verbeteringen kunnen doorvoeren. Bij alle houders van een opgravingsvergunning is aangekondigd dat de toezichthouder bij de organisaties die slecht presteerden opnieuw standaardrapporten onder de loep zal nemen. In 2009 wordt een start gemaakt met het verzamelen van recent geschreven standaardrapporten bij de slechtst presterende organisaties. Deze organisaties krijgen dus na het verschijnen van het rapport (oktober 2008) een half jaar tot een jaar de gelegenheid om hun product te verbeteren.

Binnen twee jaar na het voltooiën van een opgraving moet een standaardrapport onder andere aan de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten worden gegeven. Deze wettelijke termijn wordt in veel gevallen overschreden. In 2008 heeft de Erfgoedinspectie opnieuw onderzoek gedaan naar het nalevingniveau. Momenteel leeft het bedrijfsleven de rapportageplicht over opgravingen in

2003-2005 bijna voor 95% na. Dat wil zeggen dat de rapporten op tijd zijn afgeleverd, of wanneer dat niet het geval kon zijn er door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten uitstel is verleend. De gemeenten blijven achter (nalevingspercentage ca. 75%), maar de cijfers geven aan dat ze hun achterstand gaan inlopen. Een samenvatting van de conclusies is aan de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten als vergunningverlener overhandigd. Deze dienst heeft naar aanleiding hiervan de interne procedures aangepast, zodat deze informatie ook makkelijker valt af te leiden uit het archeologische informatiesysteem.

Vergunningsvoorschriften en de kwaliteitsnorm voor opgravingen

De Erfgoedinspectie had zich voorgenomen haar toezicht in 2008 op de nieuwe vergunninghouders en op de nieuwe vergunningvoorschriften toe te snijden. Er bestond echter lang onduidelijkheid over de uitleg van de vergunningsvoorwaarden. Een complicerende factor was bovendien dat er een aantal bezwaarschriften tegen de aard van de verleende vergunningen bij vergunningverlener werd ingediend. Omdat deze bezwaren ook consequenties voor andere vergunninghouders zouden kunnen hebben, moest bij het toezicht op essentiële onderdelen terughoudend worden opgetreden. In dit kader zijn daarom slechts vier inspecties uitgevoerd.

Vanaf oktober 2008 zijn twaalf inspecties uitgevoerd op (inhoudelijke) kwaliteit in bredere zin. De punten van zorg voortkomend uit beide delen van het rapport 'Werk in Uitvoering' zijn verwerkt in de protocollen voor de inspectiebezoeken.

Voorbehouden handelingen en controlemomenten bij toekomstige vergunningaanvragers

De Erfgoedinspectie hecht belang aan de zelfregulering en kwaliteitszorg bij de uitvoerders. In een extra inspectie heeft zij in dit kader onderzoek gedaan naar de toepassing van voorbehouden handelingen en controlemomenten volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) bij vergunninghouders die in 2009 een nieuwe opgravingsvergunning zullen moeten aanvragen. Daarbij heeft zij ook meer in het algemeen naar de toegepaste middelen voor kwaliteitsborging en de ontwikkeling van de kwaliteitszorg gekeken. Bij alle zeventien onderzochte organisaties (15 gemeentelijke archeologische diensten en 2 universiteiten) is er duidelijk aandacht voor kwaliteit en wordt er van verschillende middelen gebruik gemaakt om die kwaliteit te borgen. De mate waarin dit gebeurt loopt zeer uiteen. De kwaliteitszorg is bij twee van de zeventien organisaties duidelijk nog onvoldoende ontwikkeld. Bij drie van de dertien onderzochte opgravingen van gemeentelijke archeologische diensten doen zich structureel problemen voor

met de inzet van voldoende gekwalificeerd personeel bij voorbehouden handelingen. Bij de overige tien diensten doen zich in minstens vijf gevallen incidenten voor met voorbehouden handelingen. Bij op twee na alle onderzochte opgravingen van gemeentelijke archeologische diensten worden kwaliteitscontroles vrijwel nooit geadmistreerd. Dit in tegenstelling tot wat in de KNA is voorgeschreven. Een rapport over deze materie is aangeleverd aan de vergunningverlenende instantie (Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten).

Inspectie drie basiseisen informatiehuishouding

In 2008 startte de Erfgoedinspectie een aantal inspecties van instellingen waarvan gebleken was dat zij niet voldoen aan een aantal belangrijke voorwaarden voor een goede informatiehuishouding. Het gaat hierbij om een drietal archiefwettelijke eisen:

- het hebben van beheersregels waarin is vastgelegd hoe de organisatie van het archiefbeheer is geregeld;
- het hebben van een actueel bestandsoverzicht waarin alle archieven en archiefbestanddelen staan geregistreerd;
- het beschikken over de vereiste selectielijsten waarin de bewaar- en vernietigingstermijnen zijn vastgelegd.

Het voldoen aan deze eisen is ook een belangrijke voorwaarde voor organisaties om verdere stappen te kunnen zetten in zelfregulering. Uit de jaarlijkse monitor die de Erfgoedinspectie onder de geïnspecteerde overheidsorganisaties uitvoert, blijkt dat veel instellingen niet aan één of meer van deze eisen voldoen. Van de 285 zorgdragers die de vragenlijst jaarlijks invullen zei in 2008 84% niet aan een of meer van de basisvoorwaarden te voldoen. Al deze organisaties worden in de periode 2008-2010 geïnspecteerd.

De inspecties naar de basiseisen leveren interessante uitkomsten op. Zo blijken er de nodige stichtingen te zijn die op het punt staan opgeheven te worden of al opgeheven zijn en dan niet weten wat er met de archieven moet gebeuren. In het betreffende instellingsbesluit van een dergelijke stichting is met betrekking tot de archieven dan te weinig geregeld. Het betreft hier privaatrechtelijke rechtspersonen met openbaar gezag en daarmee privaatrechtelijke zelfstandige bestuursorganen die voor hun openbaar gezagtaken onder de werking van de Archiefwet vallen. Het betreft bovendien archieven waar zorgvuldigheid geboden is en soms betreft het toekomstig erfgoed. Voorbeelden zijn de archieven van de Stichting het Gebaar en van de Stichting Hulpfonds Gedupeerden Bijlmerramp. Na interventie van de Erfgoedinspectie en met de medewerking van het Ministerie van VWS en het Nationaal Archief wordt voor deze archieven nu een goede toekomst gegarandeerd.

De inspecties die in 2008 werden uitgevoerd, lijken effect te hebben. 82 Instellingen werden direct of via hun koepel benaderd, in vrijwel alle gevallen leidden de inspecties tot het starten van de nodige verbeteracties. In zeven gevallen is inmiddels aan alle eisen voldaan, de overige instellingen hebben tot in 2009 de tijd de nodige voorzieningen te treffen. Vanaf 2009 zullen de effecten van deze inspecties zichtbaar worden. Waar koepelorganisaties betrokken zijn blijkt nu al dat een gezamenlijke aanpak van de knelpunten en gezamenlijke initiatieven vaak effectief is. De Erfgoedinspectie bevordert overigens al een aantal jaren dat organisaties via hun koepels ook op het terrein van de informatiehuishouding samenwerken.

De Kamers van Koophandel werken bijvoorbeeld nauw samen aan maatregelen ter verbetering van hun informatiehuishouding. Zij doen dit via hun koepel, de Vereniging van Kamers van Koophandel. Ook de rechterlijke organisatie heeft een aantal jaren geleden via haar samenwerkingsverband een verbeterprogramma ingezet. Een van de uitkomsten is een interne checklist voor een auditprogramma, dat in 2009 met een serie nulmetingen van start gaat.

Selectiebeleid overheidsarchieven

Eind 2007 presenteerde de door de algemene rijksarchivaris ingestelde *Commissie Waardering en Selectie* een nieuwe visie op de waardering en selectie van archieven. Centraal staan daarin het streven naar een representatieve collectievorming en een integrale benadering van overheids- en particuliere archieven, waarbij gelijk gewicht wordt toegekend aan de cultuurhistorische waarden.

In 2008 zijn de eerste resultaten zichtbaar geworden. Het Nationaal Archief werkt aan het instrument *Historisch Maatschappelijke Analyse (HMA)*. Doel hiervan is tot selectiebeslissingen te komen op basis van een brede analyse, waarin ook relevante niet-overheidsorganen in kaart worden gebracht. De selectieprocedure is vereenvoudigd en de departementen beogen het grote aantal selectielijsten terug te dringen door te werken met generieke lijsten voor respectievelijk beleid, uitvoering en ondersteuning. De Erfgoedinspectie is verheugd dat een aanbeveling van de Erfgoedinspectie uit eerdere jaren hiermee is gerealiseerd.

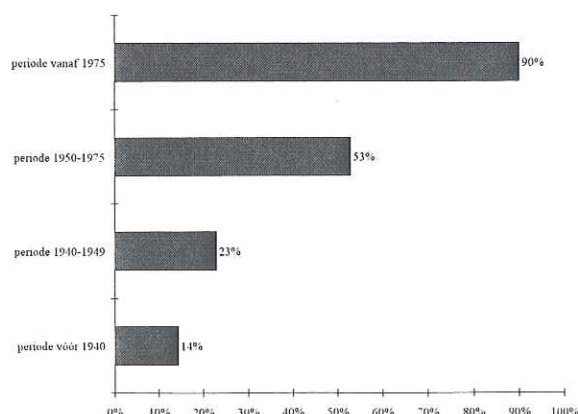
Overbrenging van archieven: het wegwerken van achterstanden

De centrale overheid kampt al jaren met grote achterstanden in de selectie, bewerking en overbrenging van archieven. *Het gevolg is dat archieven voor de burger veel later dan wettelijk vereist onder het openbaarheidsregime van de Archiefwet komen.* Achterstanden leiden tot onnodige en dure opslag. En het risico is groot dat archieven in kwaliteit achteruit gaan of zelfs verloren gaan,

omdat de bewaarmstandigheden bij overheden niet geschikt zijn voor langdurige bewaring. Achterstanden vormen bovendien voor overheidsorganisaties een belemmering om een succesvolle slag te maken naar een professionele en betrouwbare informatievoorziening. Sinds het begin van de jaren tachtig heeft het Rijk op allerlei manieren getracht de achterstanden in te lopen. De Erfgoedinspectie heeft in het verleden meermalen aangedrongen op een effectieve inhaalslag. In 2006 werd door de departementen het *Project Wegwerken Achterstanden Archieven* ingesteld. De Erfgoedinspectie heeft in 2007 en 2008 tussentijds over opzet, kwaliteit en voortgang van het project gerapporteerd. Het project is formeel in december 2008 afgesloten. In het voorjaar 2009 brengt de Erfgoedinspectie een derde en laatste deelrapportage uit over het project.

Inmiddels worden ook voorbereidingen getroffen voor de archieven opgemaakt na 1975. De departementen hebben de achterstanden tot 1995 in beeld gebracht, met een geschatte omvang van naar schatting 250 strekkende kilometer papier. In 2009 moet blijken hoe de departementen de aanpak hiervan gaan vormgeven.

Het beeld voor de gehele centrale overheid blijft somber (zie tabel 4). Van alle zorgdragers gaf in 2008 32% aan achterstanden te hebben met overbrengen. Schrijnend is dat veertien jaar na invoering van een overbrengingstermijn van twintig jaar nog zoveel achterstanden bestaan bij de centrale overheid. Onder deze achterstanden bevindt zich zelfs nog materiaal van voor en uit de Tweede Wereldoorlog.

Tabel 4: Achterstanden in overbrenging van archieven, uitgesplitst naar periode

De vraag rijst waarom deze achterstanden (door de zorgdragers zelf gesignaleerd) nog blijken te bestaan, ondanks de realisatie van het hierboven genoemde Project Wegwerken Achterstanden Archieven. De verklaring hiervoor is dat het project zich beperkte tot de archieven van de departementen. De archieven van de zelfstandige bestuursorganen zijn hierin niet betrokken. Niettemin zijn de achterstanden daar groot. De Erfgoedinspectie heeft daar ook voortdurend aandacht voor gevraagd.

Ook is het zeker niet uitgesloten dat er archieven van departementen of departementale buitendiensten over het hoofd zijn gezien in het project. Uitgangspunt bij het project is geweest een inventarisatie van de achterstanden die bij de start van het project bepaald is op 75 strekkende kilometer. De Erfgoedinspectie heeft in de tussenrapportages herhaaldelijk aandacht gevraagd voor het de mogelijkheid dat deze inventarisatie onvolledig zou kunnen zijn. Er zijn sterke aanwijzingen dat dit het geval is, maar over de omvang ervan heeft de Erfgoedinspectie geen beeld. De Erfgoedinspectie voert daarom steekproeven uit om hierover meer inzicht te krijgen en daarover in 2009 rapporteren.

Museale boeken

In 2008 werd een onderzoek voltooid naar boekverzamelingen voor zover deze onderdeel vormen van de Rijkscollectie in musea. Het onderzoek ging in op aspecten van het beheer, behoud en gebruik van museale boeken. De belangrijkste conclusie is dat de musea onvoldoende inzicht hebben in de omvang, de aard en de status van boekverzamelingen in de Rijkscollectie. Er is sprake van een registratieachterstand. Dit deel van de Rijkscollectie wordt vaak als onderdeel van de bibliotheek beheerd en niet altijd conform de eisen die aan behoud en beheer van de Rijkscollectie gesteld worden. Dat geldt vooral voor zeldzame en kostbare werken. Daardoor kan onvoldoende gestuurd worden op een adequaat behoud en beheer van dit deel van de Rijkscollectie, ook als het gaat om veiligheid en risicobeheer. *De Erfgoedinspectie vindt het van groot belang dat volledig inzicht bestaat in welke boeken tot de Rijkscollectie worden gerekend, en dat het beheer ervan voldoet aan de vigerende eisen voor het behoud en beheer van museale voorwerpen.*

Integrale beveiliging museale instellingen

Het ministerie van OCW werkt de laatste jaren aan maatregelen die moeten leiden tot een duurzaam veiligheids- en voorzieningenniveau bij de rijksgesubsidieerde musea. Tot de maatregelen horen onder meer:

- een landelijk model netwerkaanpak veiligheidszorg;
- instellen van een kenniscentrum veiligheid cultureel erfgoed;
- centrale incidentenregistratie;
- centrale diefstalregistratie;
- een tijdelijke stimuleringsregeling.

De Erfgoedinspectie heeft in 2007 en 2008 onderzoek gedaan naar de implementatie van deze beveiligingsmaatregelen. De Erfgoedinspectie stelt vast dat in 2008 conform plan nieuwe netwerken veiligheidszorg (samenwerkingsverbanden voor het delen van kennis en ervaring) zijn opgezet om in erfgoedbrede samenstelling te komen tot integrale veiligheidsplannen. Ook kwam volgens plan in 2008 het Kenniscentrum Veiligheid Cultureel Erfgoed tot stand, ondergebracht bij de Koninklijke Bibliotheek. De databank van gestolen kunst (zie paragraaf 3.2) is eveneens gerealiseerd, maar wacht op invoer van meldingen vanuit de politieregio's.

Ten aanzien van de individuele musea oordeelt de Erfgoedinspectie dat zij serieus en weloverwogen aan de slag zijn gegaan. De verwachting is dat musea prioriteit blijven geven aan het opstellen en implementeren van hun integrale beveiligingsplannen, en daarbij ook aandacht geven aan het aspect integriteit. Daarnaast is het van belang dat musea voldoende calamiteitenoefeningen voor de collectie plannen en uitvoeren en gebruik maken van de centrale incidentenregistratie.

Religieus erfgoed

2008 was het Jaar van het Religieus Erfgoed. Volgens plan heeft de Erfgoedinspectie bij de inspectie van WBC-voorwerpen extra aandacht besteed aan religieuze kunstvoorwerpen. De conclusie is dat de eigenaren voldoende zorg aan deze voorwerpen besteden. In verband met de vele publicaties die in het Jaar van het Religieus Erfgoed zijn verschenen, heeft de Erfgoedinspectie, met het oog op mogelijke doublures op dit onderwerp, afgezien van het voorgenomen onderzoek naar kerkinterieurs in monumenten.

Uniforme Openbare Voorbereidingsprocedure bij Monumentenvergunningen

De Erfgoedinspectie heeft onder de titel 'Wetten in de weg ...' in 2008 een rapport uitgebracht over effecten van de Uniforme Openbare Voorbereidingsprocedure (UOV), die sinds 1 juli 2005 van kracht is.

De UOV heeft als uitgangspunt dat voor verschillende soorten vergunningen en besluiten er één procedure geldig is, die zodoende uniform van karakter is. De UOV is een procedurele regeling die een uniforme inspraakmogelijkheid biedt voor de burger en kent daarmee twee hoofddoelen: inzicht in alle aspecten van besluitvorming in de conceptuele fase en inspraak op een essentieel moment. De UOV geldt ook voor de monumentenvergunningen die ingevolge de Monumentenwet 1988 worden verleend. Ten behoeve van de vergunningverlening voor rijksmonumenten zijn enkele belangrijke veranderingen doorgevoerd ten opzichte van de situatie vóór 1 juli 2005.

Een van de effecten van de uniforme inspraakmogelijkheden is dat de doorlooptijd van een vergunningaanvraag langer duurt dan vóór de invoering van de UOV: bij eenvoudige aanvragen gaat het om gemiddeld 18 weken ten opzichte van 10 weken in de oude situatie; bij complexe aanvragen duurt een procedure gemiddeld vier weken langer (24 weken in plaats van 20). Gemeentebesturen, die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de regelgeving, komen in de problemen in hun relatie met monumenteneigenaren. Eigenaren van monumenten zijn ontevreden over de ingewikkelde procedures, en wachten soms de uitkomst van hun vergunningaanvraag niet af. De Erfgoedinspectie constateert dat dit ernstige gevolgen heeft voor de kwaliteit van de monumentenzorg in Nederland, en heeft de minister aanbevolen dit probleem op te lossen in de voorgenomen modernisering van het stelsel.

Monumentencommissies

In haar rapport 'Een goed advies is het halve werk' stelt de Erfgoedinspectie dat advisering over vergunningaanvragen voor monumenten in een derde van de gemeenten niet door een professionele en deskundige monumentencommissie gebeurt.

Met de wijziging van de Monumentenwet 1988 die onder de titel Wet Beperking Adviesplicht op 1 januari 2009 is ingegaan, waarbij de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten in een aantal gevallen niet meer verplicht is te adviseren, moet een gemeentebestuur bij een aantal vergunningaanvragen zijn besluit baseren op het enkele advies van zijn monumentencommissie.

Dat de commissies nog niet overal zijn toegerust op deze rol, is verontrustend. Bij de belangenafweging die een gemeente maakt, moet het gemeentebestuur zich kunnen baseren op deskundige en onafhankelijke advisering. De geconstateerde

tekortkomingen liggen op het gebied van deskundigheid, transparantie, onafhankelijkheid en toetsingscriteria. Deze bevindingen van de Erfgoedinspectie zijn ondersteund in de interimperiode voor de beperking van de adviesplicht, die vanaf april 2008 heeft bestaan. De minister van OCW heeft in december 2008 aan de Eerste Kamer toegezegd dat er een standaard voor gemeentelijke monumentencommissies zal worden ontwikkeld. De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten ontwikkelt deze in 2009 met onder meer de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Erfgoedinspectie.

3.4 Incidentinspecties

Jaarlijks doen zich kleinere en grotere incidenten in het veld voor bij de naleving van de wettelijke voorschriften. De Erfgoedinspectie constateert dat door eigen waarneming, na melding van de geïnspecteerde zelf of door melding van derden. Bij elke melding beoordeelt de inspectie de ernst van het incident en stelt op basis daarvan al dan niet een nader onderzoek in. Bij een aantal meldingen kan volstaan worden met het toetsen of de geïnspecteerde tijdig adequate maatregelen treft. In een aantal gevallen voert de Erfgoedinspectie een incidentinspectie uit en doet gerichte aanbevelingen.

Op het terrein van de *informatiehuishouding en archieven* werden vijftien incidenten onderzocht. De onderzoeken werden afgerond met gerichte aanbevelingen aan de zorgdrager. Hierbij ging het ondermeer om gedeeltelijke reconstructie van het betreffende archief, conserverende maatregelen respectievelijk vervanging van de informatiedragers en aanscherping van interne procedures en richtlijnen en interne controle. Zeven onderzoeken lopen nog en worden in het verslagjaar 2009 afgedaan.

Brand Technische Universiteit Delft

In mei 2008 werd de Technische Universiteit Delft getroffen door brand. Het gebouw van de faculteit Bouwkunde ging daarbij geheel verloren. Een historische collectie meubelen en de bibliotheek werden gered. Maar het archief van de faculteit ging voor een deel verloren. De archieven, die zich in de kelder bevonden, liepen vooral schade op als gevolg van het bluswater. Een klein deel van het archief bevond zich in de onlangs gebouwde centrale archiefruimte elders op het complex en bleef behouden. Gegevens die op het centrale digitale netwerk stonden bleven eveneens behouden.

De archiefruimte voldeed niet aan alle archiefwettelijke eisen. Er was geen calamiteitenplan voor de archieven opgesteld. Men beschikte niet over een volledig en betrouwbaar bestandsoverzicht van de aanwezige archieven. De universiteit brengt in kaart welke archiefdelen de brand hebben doorstaan en hoe deze hersteld kunnen worden. De Erfgoedinspectie ziet erop toe dat adequate maatregelen worden getroffen.

Brand Technische Universiteit Delft

Op het gebied van de monumentenzorg is één incidentinspectie uitgevoerd.

Het betrof hier een complexe opgave bij een landgoed in de gemeente Wijdmeren, waarbij meerdere partijen een rol speelden. De Erfgoedinspectie heeft de minister aanbevolen vanwege de complexiteit van deze materie, een deskundig orgaan te laten adviseren over beheer van ondermeer historische buitenplaatsen. Ook is de minister gevraagd de instandhoudingsproblematiek van historische buitenplaatsen te betrekken bij het project Modernisering Monumentenzorg.

Incidentinspectie Buitenplaats Eikenrode, gemeente Wijdmeren

Over de instandhouding van de rijksbeschermde buitenplaats Eikenrode bestaat onzekerheid. Enerzijds door een mogelijke afsplitsing en bebouwing van een deel van het park, anderzijds omdat vanwege een complex aan factoren de voorgenomen restauratie van de vervallen orangerie annex koetshuis, een rijksmonument, niet tot uitvoering komt. De instandhouding ervan is hierdoor in gevaar.

De Erfgoedinspectie heeft een analyse gemaakt van de situatie op de buitenplaats en de recente ontwikkelingen en hierop zijn aanbevelingen gedaan.

Uit de analyse bleek dat zowel de particuliere huiseigenaar/erfpachter als de gemeente die als erfpachtgever eigenaar is van het park, hetzelfde doel voor ogen stond: duurzaam beheer van de buitenplaats Eikenrode. Echter, doordat ieder voor zich van mening was dat dit doel slechts bereikt kon worden door zelf volledige zeggenschap te hebben over de buitenplaats, ontstond een jarenlange en nog voortdurende onderlinge controverse die meerdere keren in impasses uitmondde. Diverse bemiddelingspogingen van diverse partijen hebben niet geleid tot een voor betrokkenen acceptabele oplossing.

Tijdens het onderzoek door de Erfgoedinspectie zag het er naar uit dat betrokkenen tot overeenstemming zouden komen over de overdracht van het park aan de erfpachter. De Erfgoedinspectie heeft in haar rapport, dat in juli 2008 aan de minister is aangeboden, de betrokkenen aanbevolen op korte termijn de te nemen besluiten te effectueren. De minister is aanbevolen over beheer van ondermeer historische buitenplaatsen, vanwege de complexiteit ervan, een deskundig orgaan te laten adviseren. Ook is de minister gevraagd de instandhoudingsproblematiek van historische buitenplaatsen te betrekken bij het project Modernisering Monumentenzorg.

Bijlagen

Bijlage 1 Erfgoedinspectie: taken en bevoegdheden

De Erfgoedinspectie is in 2005 opgericht en waakt op nationaal niveau over een belangrijk deel van het Nederlandse erfgoed. Zij toetst de naleving van de betreffende wettelijke bepalingen. De Erfgoedinspectie stimuleert bovendien (gevraagd en ongevraagd) verbeteringen in het behoud en beheer en een goede omgang met het erfgoed en over internationale regelingen op het gebied van het cultuurbehoud. De Erfgoedinspectie werkt onder de verantwoordelijkheid van de minister voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De Erfgoedinspectie voert haar werkzaamheden inhoudelijk onafhankelijk uit.

Het erfgoed waar het toezicht zich op richt, betreft:

- archeologische monumenten, opgravingen en vondsten;
- de archiefvorming en het archiefbeheer van: de Hoge Colleges van Staat, het Kabinet der Koningin, de departementen, de gerechten, de zelfstandige bestuursorganen en de organen van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie;
- de rijkscollecties in beheer bij de (verzelfstandigde) rijksmusea, het Instituut Collectie Nederland (ICN) en andere beheerders;
- nationaal beschermde cultuurvoorwerpen en verzamelingen;
- gebouwde monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten.

Het toezicht is gebaseerd op de naleving van de volgende wet- en regelgeving:

- Archiefwet 1995;
- Monumentenwet 1988;
- Wet tot behoud van cultuurbezit;
- Wet verzelfstandiging rijksmuseale diensten en de daarop gebaseerde Beheersovereenkomsten;
- Regeling materieelbeheer museale voorwerpen;
- Richtlijn nr. 93/7/EEG van de Raad van 15 maart 1993, PbEG 1993, L74, betreffende de teruggave van cultuurgoederen die op onrechtmatige wijze buiten het grondgebied van de lidstaat zijn gebracht;
- Verordening (EEG) nr. 3911/92 van de Raad van 9 december 1992 PbEG 1992 betreffende de uitvoer van cultuurgoederen;
- Verordening (EG) nr. 1210/2003 van 7 juli 2003 betreffende bepaalde specifieke restricties op economische en financiële relaties met Irak; Sanctieregeling Irak 2004 II;
- Wet tot teruggave cultuurgoederen afkomstig uit bezet gebied.

Het toezicht van de Erfgoedinspectie omvat daarmee ook Europese en andere internationale wetgeving. De veelheid aan wet- en regelgeving maakt dat het toezicht op de naleving complex kan zijn.

De Erfgoedinspectie heeft op grond van bovengenoemde wet- en regelgeving toezicht op onder andere:

- particulieren, bedrijven, gemeenten en universiteiten met een archeologische monumentenvergunning en/of een opgravingsvergunning;
- eigenaren en beheerders van monumenten en van beschermd roerend cultureel erfgoed;
- het Rijk, de rechterlijke macht, de zelfstandige bestuursorganen en de organen van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie in verband met de zorg voor hun archieven;
- beheerders van rijkscollecties;
- gemeenten en hun adviesorganen in verband met hun taak op het terrein van monumentenbeleid.

Bijlage 2 Inspecties en rapportages in 2008

De Erfgoedinspectie heeft in 2008 de volgende inspecties en rapportages uitgevoerd:

- 25 inspecties op het gebied van archeologische opgravingen;
- 2 themarapportages op het gebied van de archeologie;
- 53 afgeronde inspecties op het gebied van de informatiehuis houding, 5 inspecties die in het eerste kwartaal van 2009 worden afgerond;
- 14 afgeronde inspecties van op het terrein van de Rijkscollectie; 6 inspecties die in het eerste kwartaal van 2009 worden afgerond;
- 10 inspecties van de integrale veiligheidsplannen van de verzelfstandigde musea en de 100% gesubsidieerde musea;
- 45 inspecties op het gebied van de Wet tot Behoud van Cultuurbezit;
- themarapportage Boeken in de Rijkscollectie die in 2009 gepubliceerd wordt;
- 254 aanvragen zijn behandeld voor uitvoervergunningen van cultuurgoederen;
- 10 gemeentelijke inspecties van rijksmonumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten;
- 4 thematische inspecties op het gebied van monumentenzorg.

Colofon

Uitgave juni 2009

Erfgoedinspectie
Hoftoren, Rijnstraat 50
Postbus 16478 (IPC 3500)
2500 BL Den Haag

Algemeen telefoonnummer	+31 (0)70 – 412 4012
Fax	+31 (0)70 – 412 4014
E-mail	info@erfgoedinspectie.nl
Website	www.erfgoedinspectie.nl

Den Haag, juni 2009

ISBN 978-90-77510-28-5

